

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІ ЖАНЫНДАҒЫ
МЕМЛЕКЕТТІКБАСҚАРУ АКАДЕМИЯСЫ

Басқару институты

қолжазба құқығында

Тұңғышбаев Әміржан Серікболұлы

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ЖЕРГІЛІКТІ ПОЛИЦИЯ
ҚЫЗМЕТІНІҢ СЕРВИСТІК МОДЕЛІН ДАМУ**

«7M041 – Бизнес және басқару» бағыты бойынша
«7M04118 - Өңірлік даму» білім беру бағдарламасы

«7M04118 - Өңірлік даму» білім беру бағдарламасы бойынша
Бизнес және басқару магистрі дәрежесін алу үшін магистрлік жоба

Ғылыми жетекші: _____ Садыкова К.К., PhD

Жоба қорғауға жіберілді: « _____ » _____ 2023 ж.

Басқару институтының директоры _____ Гаипов З.С. з.ғ.д.,

Астана, 2023

МАЗМҰНЫ

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР.....	3
БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР	4
КІРІСПЕ.....	5
НЕГІЗГІ БӨЛІМ	10
ҚОРЫТЫНДЫ.....	51
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕР ТІЗІМІ.....	53

Нормативтік сілтемелер

Осы магистрлік жобада келесі нормативтік құжаттарға сілтемелер пайдаланылған:

Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 тамыздағы Конституциясы.

Біріккен Ұлттар Ұйымының кәмелетке толмағандарға қатысты сот төрелігін жүзеге асырудың минималды стандартты ережелері («Пекин ережелері»). БҰҰ Бас Ассамблеясының 1985 жылғы 10 желтоқсандағы 40/33 қарарымен қабылданған.

1994 жылғы 16 ақпанда Нью-Йоркте қол қойылған 1989 жылғы 20 қаңтардағы Бала құқықтары туралы конвенцияны ратификациялау туралы. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің 1994 жылғы 8 маусымдағы қаулысы.

Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы кодексі.

Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі Қылмыстық кодексі.

«Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы» 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V ҚРЗ Заңы.

Қазақстан Республикасының азаматтығы туралы. Қазақстан Республикасының 1991 жылғы 20 желтоқсандағы Заңы.

Халықтың көші-қоны туралы. Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 22 шілдедегі N 477 Заңы.

Саусақ іздері және геномдық тіркеу туралы. Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 30 желтоқсандағы No 40 Заңы.

Жеке басты куәландыратын құжаттар туралы. Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 29 қаңтардағы No 73 Заңы.

Шетелдіктердің құқықтық жағдайы туралы. Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 19 маусымдағы N 2337 Заңы.

Адамдарды қоғамнан уақытша оқшаулауды қамтамасыз ететін арнайы мекемелерде, арнайы үй-жайларда ұстаудың тәртібі мен шарттары туралы. Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 30 наурыздағы N 353 Заңы.

«Құқық қорғау қызметі туралы» 2011 жылғы 6 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Заңы.

Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V ҚРЗ Заңы.

Қазақстан Республикасында құқық бұзушылықтың алдын алудың 2020-2022 жылдарға арналған кешенді жоспары. – Астана, 2020. – 43 б.

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің кейбір мәселелері туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 6 наурыздағы No 110 қаулысы.

«Қазақстан Республикасының құқық қорғау жүйесін одан әрі жаңғыртудың 2014-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске

асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 1 сәуірдегі No 292 қаулысы.

Белгілеулер мен қысқартулар

АЕК –	Айлық есептік көрсеткіш
БҰҰ –	Біріккен Ұлттар Ұйымы
ЖПИ –	Жергілікті Полиция Инспекторы
ЕҚЫҰ –	Еуропадағы Қауіпсіздік және Бнтымақтастық Ұйымы
ҚР ӘҚБтК –	Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы Кодексі
ҚҚБТ –	Қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі ведомствоаралық топ
СОП –	Стандартты операциялық процедуралар
ТМД –	Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы
ХҚО –	Халықаралық Құқық Орталығы
ҮЕҰ –	Үкіметтік Емес Ұйымдар

Кіріспе

Зерттеудің өзектілігі. Жаһандану және жеделдетілген әлеуметтік қайта құрулар дәуірінде жергілікті полиция қызметінің сервистік моделін дамыту ерекше маңызға ие. Қазақстан Республикасында экономикасы мен қоғамы белсенді дамып келе жатқан ел ретінде полицияның жұмысын жаңарту және оңтайландыру қажеттілігі қоғамдық қауіпсіздік пен құқықтық тәртіпті қамтамасыз етудің негізгі аспектісіне айналууда. Жергілікті полиция қызметінің тиімділігі халықтың өмір сүру сапасы мен әлеуметтік тұрақтылыққа тікелей әсер етеді.

Соңғы онжылдықтарда Қазақстан Республикасының полиция қызметтері тиімділік пен халықтың сенімін арттыру мақсатында елеулі өзгерістерге ұшырады. Дегенмен, негізінен құқық қорғау саласындағы дәстүрлі тәсілдерге сүйенетін қазіргі модель ашықтықты, есеп беруді және азаматтардың қанағаттануын арттыруды қоса алғанда, бірқатар қиындықтарға тап болады.

2018 жылғы 5 қазанда Қазақстан Республикасы Бірінші Президентінің Қазақстан халқына «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Жолдауында құқық қорғау органдарын реформалау қажеттігі ескерілді [1].

Үкіметпен «Ішкі істер органдарын жаңғыртудың жол картасын» қабылдау тапсырылды. Реформалар 2019 жылдың 1 қаңтарынан басталуы керек. Біріншіден, Ішкі істер министрлігінің штаттық деңгейін оңтайландыру және полицияны әдеттен тыс функциялардан арылту қажет. Босатылған қаражат полицейлердің жалақысын көтеруге, олардың баспана және басқа да әлеуметтік мәселелерін шешуге жұмсалуды керек. Екіншіден, полицияның жаңа стандартын бекітіп, мансаптық өсу жүйесін өзгерту, сондай-ақ полиция академиялары арқылы кадрларды даярлау және іріктеу қажет. Барлық қызметкерлер қайта аттестациядан өтуі керек. Олардың ішіндегі ең жақсылары ғана қызметін жалғастырады. Үшіншіден, халықпен жұмыс істеудің жаңа заманауи форматтары енгізіліп, полиция қызметін бағалау өлшемдерін түбегейлі өзгерту керек. Полиция жұмысын сервистік үлгіге көшіру керек. Полиция қызметкерінің жазаламайтынын, қиын жағдайда көмектесетінін азаматтардың санасына бекіту керек. Қалалық және аудандық ішкі істер органдары жанынан халыққа қызмет көрсету орталықтары қағидаты бойынша азаматтарды қабылдауға қолайлы жағдай жасау қажет [1].

Осы орайда, соңғы жылдары еліміздегі сот және құқық қорғау органдарының қызметіне қатысты қалыптасқан қоғамдық пікірге ел Президентінің жауабының уақтылылығы мен сезімталдығын атап өткен жөн. Мемлекет басшысының ұсынған идеялары мен тікелей тапсырмалары, шынында да, ішкі істер органдарын қазірдің өзінде басталып кеткен тиімдірек реформалауға септігін тигізеді, ал жұмыстың «сервистік үлгісіне» көшу заң жұмысының сапасын арттырары сөзсіз. атқарушы органдар. Полицейлердің жұмысын қоғам тарапынан сенім деңгейіне және

тұрғындардың қауіпсіздік сезіміне қарай бағалау тиімді жұмыстың ең дәл критерийі болып табылады.

Қазіргі жаһандану, урбанизация және әлеуметтік трансформация Қазақстанның құқық қорғау органдарынан өз әдістері мен стратегияларын қайта қарауды талап етті. Осы тұрғыда полиция қызметіне сервистік көзқарас қоғаммен өзара әрекеттестікке, құқық бұзушылықтың алдын алудың белсенді шараларына және полиция қызметін басқа әлеуметтік және мемлекеттік институттармен біріктіруге бағытталған перспективалы бағыт болып табылады.

Қазақстандағы полиция қызметінің сервистік моделіне көшуі азаматтармен сенім мен ынтымақтастыққа ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар қазіргі заманғы полиция жүйелерін дамытудың жаһандық үрдістерін көрсетеді. Бұл тәсіл алдын алу шараларына, полиция қызметкерлерін қоғаммен қарым-қатынас дағдыларына үйретуге және қоғамның әл-ауқатына әсер ететін мәселелерді шешуге баса назар аударады.

Қызмет көрсету моделін енгізу ішкі мәдениетті өзгертуді, қызметкерлерді оқытуды, жаңа процедуралар мен қоғамдық кері байланыс тетіктерін әзірлеуді қамтитын кешенді тәсілді талап етеді. Бұл жай ғана тактиканың немесе стратегияның өзгеруі емес, азаматтармен неғұрлым үйлесімді және тиімді өзара іс-қимыл жасауға бағытталған полиция қызметі парадигмасының терең трансформациясы.

Академиялық әдебиеттерге қарасақ, біз қоғамдық сенім мен полицияның әртүрлі парадигмалар мен перспективалар арқылы қарастырылатынын байқаймыз. Атап айтқанда, орыс зерттеушісі Р.М. Янбухтин полицияның қазіргі қоғамдағы қайталанбас орнын анықтайтын бірқатар спецификалық сипаттамалары бар екенін және полиция қызметкерлерінің қызметінде қоғамдық сенім маңызды рөл атқаратынын атап өтеді. Зерттеуші полицияның ұйымдастырушылық-құқықтық, басқарушылық және басқа да әлеуметтік-басқару механизмінің нысандарын анықтайды. Полиция қызметінің жоғарыда аталған нысандарына сүйене отырып, ғалымдар басқару қызметінің деңгейіне, полициядағы басшылық стиліне, ішкі істер қызметкерлерінің қоғамдық өзін-өзі ұйымдастыру формаларының дамуына, полиция қызметкерінің жеке басына, қоғаммен қарым-қатынасына, қоғаммен қарым-қатынасына, ішкі істер органдары қызметкерлерінің жеке басының ерекшеліктеріне тоқталады. халықтың сенім деңгейіне әсер ететін қоғамдық пікірде полицияның оң имиджін қалыптастыру.

Сонымен бірге, қоғамдық сенім концепциясы әлеуметтік құбылыс ретінде қарастырылады, мұнда біз бүкіл қоғамның оның жеке әлеуметтік тобына – полицияға деген қатынасын байқаймыз, бұл әлеуметтік мақсатқа жету үшін өзара әрекеттесудің ең оңтайлы түрін анықтау қажеттілігіне байланысты. маңызды мақсаттар.

Зерттеудің мақсаты мен міндеттері. Бұл зерттеудің мақсаты Қазақстан Республикасындағы жергілікті полиция қызметінің қызмет

моделін жетілдіру бойынша ұсыныстарды талдау және әзірлеу болып табылады. Осы мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қойылды:

1. Қазақстандағы жергілікті полиция қызметінің қазіргі жағдайын зерттеу.
2. Полиция қызметінің үлгілері саласындағы халықаралық тәжірибені талдау.
3. Жергілікті полиция қызметінің негізгі мәселелері мен міндеттерін анықтау.
4. Сервистік тәсілді ескере отырып, жергілікті полиция инспекторларының қызметін одан әрі жетілдіру перспективаларын талқылау.

Зерттеу объектісі мен пәні. Зерттеу объектісі – Қазақстан Республикасының жергілікті полиция қызметі.

Зерттеу пәні жұмыс процестері мен әдістері, сондай-ақ осы қызметтің сервистік моделінің ұйымдық құрылымы болып табылады.

Тақырыптың зерттелу дәрежесі. Бұл жұмыстар Қазақстан полициясының қызмет моделін дамытудың теориялық және практикалық аспектілерін қамтитын тәсілдер мен талдаулардың кең ауқымын көрсетеді. Олар халықаралық тәжірибенің, кәсіби құқықтық сана мен құқықтық мәдениеттің маңыздылығын, сондай-ақ жаһандық үрдістер мен жергілікті жағдайлар контекстіндегі қазақстандық үлгінің ерекшеліктерін атап көрсетеді:

- Тарихи контекст және халықаралық тәжірибе: А.Т.Қабжанов пен Н.О.Дулатбеков, М.Б.Тоқсанова және В.М.Анисимковтың және Буничева Ю.А. Қазақстандағы полиция қызметінің үлгілерінің тарихы мен дамуын көрсету және оларды халықаралық тәжірибемен салыстыру. Бұл зерттеулері полиция қызметінің тарихи оқиғалары мен қазіргі тенденцияларына мағыналы талдау жасайды.

- Құқықтық және кәсіби сауаттылық: Джиембаев Р.Қ. және Салкебаев Т.С., сонымен қатар Янбухтин Р.М. қазақстандық полицияның сервистік үлгіге көшуі жағдайында кәсіби құқықтық сана мен құқықтық мәдениеттің маңыздылығын атап өтті. Олар осы ауысуға байланысты теориялық және практикалық аспектілерді талқылайды.

- Қоғамдық қауіпсіздік және адам құқықтарын қамтамасыз ету мәселелері: Сейсембекова Р.Б. сервистік модельдің қоғамдық қауіпсіздікке ықпалын түсіну үшін негізгі болып табылатын адам мен азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету контекстінде Қазақстанның ішкі істер органдарының жұмысын жетілдіру мәселелерін зерттейді.

- Практикалық тәжірибе және шетелдік модельдер: Исаева С.Н., Мисюк А. және Биекенов Н.А. Қазақстанда әртүрлі тәсілдерді қалай бейімдеуге болатынын түсінуге көмектесетін полиция қызметі контекстіндегі практикалық тәжірибе мен шетелдік үлгілердің талдауын ұсынды.

- Нақты аспектілер мен мәселелер: Жалбуров Е.Т., Түзелбаев Е.О., Казанцев А., Сайтбеков А.М. және Адалиев Н.Қ. Қазақстандағы полиция

қызметінің, соның ішінде көлік саясаты мен әкімшілік-құқықтық қатынастарға қатысты нақты аспектілер мен проблемаларды зерттеді.

- Ұйымдастырушылық-құқықтық аспектілері: Әбішев Е.Х. қызмет көрсету үлгісіне көшумен байланысты құрылымдық өзгерістерді түсіну үшін маңызды болып табылатын Қазақстандағы полиция қызметінің ұйымдық-құқықтық негіздеріне назар аударды.

Зерттеудің теориялық және әдістемелік негізі. Зерттеу әлеуметтану, криминология, менеджмент және құқық ғылымдарының теориялық принциптеріне негізделген. Әдістемелік аппаратқа ғылыми әдебиеттерді жан-жақты талдау, статистикалық талдау, сондай-ақ құқық қорғау органдарының өкілдерімен кейс-стадилер мен сарапшылық сұхбаттар кіреді.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы. Зерттеу Қазақстандағы жергілікті полиция қызметінің қызмет көрсету моделінің қызмет ету ерекшеліктерін түсінуге ықпал етеді. Үздік халықаралық тәжірибені Қазақстан жағдайларына бейімдеуге және полиция жұмысының тиімділігін арттыру үшін инновациялық шешімдерді әзірлеуге ерекше назар аударылады.

Магистрлік жобаның нормативтік-құқықтық базасы Қазақстан Республикасындағы полиция қызметінің және көші-қон саясатының әртүрлі аспектілерін көрсететін заңнаманың кең ауқымын қамтиды:

- Қазақстан Республикасының Конституциясы (1995): Азаматтардың негізгі құқықтарын, бостандықтары мен міндеттерін, сондай-ақ мемлекеттік органдардың, оның ішінде полиция қызметінің ұйымдық-құқықтық негіздерін айқындайтын еліміздің негізгі заңы.

- Мемлекет басшысының Жолдаулары (2019): Мемлекет пен құқық қорғау жүйесін дамытудың стратегиялық бағыттары, оның ішінде құқықтық тәртіпті нығайту, сондай-ақ полиция мен қоғамның өзара іс-қимылын жақсарту мәселелері көрсетіледі.

- БҰҰ-ның минималды стандартты ережелері (Пекин ережелері, 1985): Жастар полициясына қатысты құқықтық жүйеде кәметке толмағандарды емдеуге қатысты халықаралық стандарттар.

- Бала құқықтары туралы конвенция (1989): Мемлекеттерді қоғамдық өмірдің барлық салаларында, соның ішінде полиция қызметінде балалардың құқықтарын ескеруге міндеттейтін халықаралық құжат.

- Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы кодекс (2014) және Қылмыстық кодекс (2014 ж.): полиция қызметінің құқықтық негіздерін түсіну үшін маңызды қылмыстық және әкімшілік заңнаманың негізгі аспектілерін реттейді.

- «Ішкі істер органдары туралы» заң (2014): Ішкі істер органдарының, оның ішінде полицияның құрылымын, функциялары мен өкілеттіктерін айқындайды.

- Көші-қонға, азаматтыққа және шетелдіктерге қатысты заңдар (1991, 2011, 1995): Көші-қон процестерін реттеу және осы саладағы полиция жұмысын түсіну үшін маңызды.

- Саусақ іздері және геномдық тіркеу туралы (2016) және жеке басын куәландыратын құжаттар туралы заңдар (2013): Полиция жұмысына тікелей қатысты жеке сәйкестендіру мәселелеріне қатысты.
- «Қылмыстың алдын алу туралы» (2010) және «Құқық қорғау қызметі туралы» заңдары (2011): Алдын алу және құқық қорғау қызметінің құқықтық негіздерін құру.
- Құқық қорғау жүйесін мемлекеттік бақылау және жаңғырту мәселелері бойынша заңнамалық және нормативтік құқықтық актілер (1998, 2013, 2014, 2017, 2020 ж.): Құқық қорғау жүйесін дамыту және жаңғырту, оның ішінде жұмыстың сервистік үлгісіне көшу бағыттарын көрсетеді.

Негізгі бөлім

1.1 Полиция қызметінің сервистік моделінің даму негіздері

Демократиялық қағидалар маңызды рөл атқарып жатқан кезеңде мемлекеттік құрылымдарға халықтың сенімінің маңыздылығы айқын бола бастады. Бұл сенім деңгейі мемлекеттік органдардың қызметін бағалаудың негізгі көрсеткіші болып табылады. Қазақстанда 2019 жылдың 13 мамыры мен 22 маусымы аралығында жүргізілген социологиялық сауалнама қорытындысына сәйкес, азаматтардың тек 38,3 пайызы ғана полицияға толық сенім артса, 51,2 пайызы ішінара сенеді. 2019 жылдың қарашасында ҰЭМ Статистика комитетінің сайтында жарияланған бұл тұжырымдар халықтың күтулері мен полиция қызметінің қазіргі жағдайы арасындағы айтарлықтай алшақтықты көрсетеді [3].

Осы жағдайға байланысты Қазақстанның ішкі істер органдарына дамыған елдерде қолданылатын үлгілерге назар аударып отырып, полицияны жаңғырту міндеті қойылды. Осы тұрғыда Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 27 желтоқсандағы № 897 қаулысымен ішкі істер органдарын жаңғыртудың 2019-2021 жылдарға арналған Жол картасы бекітілді, ол ішкі істер органдары халықпен жұмыс істеудің жаңа тәсілдерін енгізуді көздейді [2].

Дегенмен, Қазақстан заңнамасында және халықаралық тәжірибеде «сервистік полиция» терминінің нақты анықтамасы әлі жоқ. «Қоғамға бағытталған полиция қызметі», «проблемаға бағытталған полиция қызметі» сияқты әртүрлі атаулар қолданылады, бұл ағылшын тіліндегі қауымдастық полициясы, қоғамға бағытталған полиция және проблемаға бағытталған полиция терминдеріне сәйкес келеді. Полиция термині ағылшын тілінен аударғанда құқық тәртібін сақтаумен байланысты полиция қызметін жүзеге асыру дегенді білдіреді [4].

Зерттеуге халықаралық контексте полицияның «сервистік» тұжырымдамасын дамытуға қатысты әдебиеттер, практикалық жұмыстар және жағдайлар талдауы енгізілді. Зерттеу көрсеткендей, посткеңестік елдерде бұл салада құжатталған тәжірибе іс жүзінде жоқ, ал Солтүстік және Оңтүстік Америка елдерінде, сондай-ақ Еуропада бұл тәсіл жиырма жылдан астам уақыт бойы белсенді түрде қолданылып келеді және үлкен оң тәжірибеге ие.

Посткеңестік кеңістіктегі елдер үшін «сервистік» полиция терминінің жаңалығын ескере отырып, оны «қоғамдық полиция» (қоғамдық полиция) терминімен қатар қолдану ұсынылады. Бұл тәсіл азаматтармен тұрақты өзара іс-қимылға негізделген стратегияны қамтиды, қылмыс, құқық тәртібін бұзу және қылмыс құрбаны болудан қорқу сияқты қауіпсіздіктің ағымдағы мәселелерін белсенді түрде шешеді [5]. Осылайша, «сервистік» полиция термині өз жұмысына қоғамға бағытталған көзқарасты ұстанатын полицияны сипаттау үшін қолданылады.

Қоғамдастыққа бағытталған тәсілдер тұжырымдамасы Еуропалық Одақ пен Америкада пайда болды. Дегенмен, барлық елдерде қолданылатын әмбебап тәсіл жоқ. Бұл тәсілді енгізудің халықаралық тәжірибесі әртүрлі дереккөздерде, соның ішінде ғалымдардың, белсенді және отставкадағы полиция қызметкерлерінің, талдау орталықтары мен зерттеу орталықтарының жұмысында, сондай-ақ БҰҰ, ЕҚЫҰ, ЕО және басқа да халықаралық ұйымдардың баяндамаларында сипатталған. Бұл дереккөздерді зерттеу орыс тіліндегі материалдардың шектеулі көлемін көрсетті, сондықтан бұл жұмыс осы тұжырымдаманы дамытуға мүдделі қазақстандық аудитория үшін қоғамдық-бағдарланған тәсілдің негізгі принциптерін көрсетуге тырысады [5].

Полиция қызметіндегі қауымдастыққа бағытталған көзқарастың пайда болу тарихы өткен ғасырдың 70-80 жылдарында Ұлыбританияда полиция қызметінің жаңа тиімді әдістеріне қажеттілік туындаған кезден басталады. Криминолог Джордж Келлингтің пікірінше, полиция қызметінің стратегиясы реактивті модельден алдын алу үлгісіне баса назар аударды, бұл полиция әдістеріндегі негізгі өзгеріс болды [9]. Бұл 1980 жылдардың ортасынан бастап қоғамға бағытталған және проблемалық көзқарастардың пайда болуына әкелді.

Патрульдеу және қылмысқа қарсы әрекет етуді қамтитын полиция қызметінің дәстүрлі тәсілі қоғамның сынына ұшырап, жұмыстың жаңа үлгілерін іздеуге әкелді. Қоғамға бағытталған көзқарас 1980 жылдары танымал бола бастады және 1994 жылы АҚШ-тың зорлық-зомбылықпен күресу туралы заңының негізі болды, ол көшелердегі полиция қызметкерлерінің жаяу патрульдеу үшін санын кеңейтуді қамтиды, осылайша азаматтарға қолайлы қауіпсіздік сезімін тудырады. [7].

Соңғы 150 жыл ішінде полиция қызметінің дәстүрлі моделі екі негізгі функцияға бағытталған: қылмысты бақылау және тәртіпті қамтамасыз ету. Қоғамдастыққа бағытталған көзқарастың дамуымен полицияның үшінші негізгі функциясы – сервистік немесе құқық бұзушылықтың алдын алу қызметін қамтамасыз ету пайда болды [7].

Бұл тәсіл екі тарап қоғамдастық мәселелерін анықтау және шешу үшін белсенді түрде ынтымақтасатын полиция мен қоғамдастық қатынастарын реформалауға негізделген. Мұндай өзара әрекеттесулерде қоғам қоғамдық қауіпсіздікті сақтауға көмектесетін белсенді қатысушы рөлін атқарады. Қоғамдастыққа негізделген тәсіл барлық мүдделі тараптарды қылмыстың алдын алуға тартуға арналған әртүрлі бағдарламалар мен стратегияларды қамтиды.

Қоғамдастыққа бағытталған тәсілдің негізгі элементтеріне қоғамның рөлін күшейту, полицияның кең функцияларына сену, билік пен өзара әрекеттесу үшін азаматтарға сену мүмкіндігі, нақты мәселелерді шешу үшін кәсіби білім мен арнайы тактиканы қолдану және жергілікті талаптарға сай билікті орталықсыздандыру [8].

Қоғамдастыққа негізделген тәсілді енгізу полиция қызметінің табыстылығын бағалау көрсеткіштерін өзгертті, оларға қоғамдық қауіпсіздік деңгейі, қылмыстан қорқуды қабылдау және шақырулар саны сияқты индикаторлар қосылды. қамауға алу және қылмыс статистикасы [7].

Қоғамдық негіздегі тәсілдің маңызды аспектісі полиция қызметкерінің жаңа рөлі болып табылады, ол енді жергілікті тұрғындармен серіктес ретінде жұмыс істеу, өз жұмысын таныстыру және жергілікті қоғамдастықтың инфрақұрылымын жақсартуға әртүрлі ұйымдарды тарту дағдыларына ие болуы керек. Бұл жаңа рөл қоғамдық қабылдауды өзгертуді, дәстүрлі полиция тәжірибесінен бас тартуды және, ең бастысы, құқық қорғау органдарының этикалық стандарттарын өзгертуді қамтиды. Жаңа форматта тұрғындар проблеманың бір бөлігі ретінде емес, мәселелерді шешудегі серіктес ретінде қарастырылады, ал полицияның негізгі мақсаттары өзгеріссіз қалады, бірақ бұл мақсаттарға жету әдістері белсенді стратегия мен қалыптастыруға баса назар аудара отырып өзгереді. қоғаммен серіктестіктің [9].

Қоғамға бағдарланған тәсілмен қатар, полиция қызметкерлерінің жеке жауапкершілігін арттыру маңызды аспект болып табылады, бұл олардың полиция күшін қолдану кезінде әділдік пен этика қағидаттарын қатаң сақтауын білдіреді. Бұл тәсіл күрделі мәселелерді қарастырады және оны әртүрлі салаларда жүзеге асырудың маңыздылығын көрсетеді.

Қоғамға бағытталған тәсілдің негізгі артықшылықтарына қылмыстың өсуінің алдын алу, қоғам мен полиция арасындағы қарым-қатынасты жақсарту, қылмыстан қорқуды азайту және барлық жағынан полицияға қолдау көрсетуді дамыту кіреді.

Көлік патрульіне бағытталған дәстүрлі полиция тәсілі қылмысты болдырмау және бақылауда жиі шектеледі. Ұрлық сияқты қылмыстар көбінесе көлік патрульдік аймағынан тыс жерде орын алады және полиция бұл туралы қылмыскер оқиға орнынан кеткеннен кейін ғана біледі. Бұған қоса, полицейлердің халыққа қатынасының төмендігі және алдын алу шараларының орнына «ыстық нүктелерге» назар аудару дәстүрлі тәсілдің тиімділігін төмендетеді.

Керісінше, қоғамдастыққа бағытталған көзқарас қылмыстың алдын алуға, азаматтарды қауіпсіздікті қамтамасыз етуге белсенді қатысуға ынталандыруға және полициямен дер кезінде кері байланыс орнатуға баса назар аударады. Бұл тәсіл қауымдастық пен полиция арасындағы қарым-қатынасты жақсартуға көмектеседі, сенім ұялатады және тараптардың бір-біріне деген көзқарасын өзгертеді.

Полиция қызметі мен азаматтардың жекелеген санаттары туралы қоғамдағы алдын ала түсініктер полициямен жеке қарым-қатынас тәжірибесіне байланысты өзгеруі мүмкін. Полицияға сенімсіздік көбінесе фактілерге, стереотиптерге және жаңсақ пікірлерге негізделеді, полициямен жеке тәжірибесінің шектелуімен күшейеді.

Қоғамдастыққа бағытталған тәсіл азаматтар мен полиция қызметкерлерінің әрқайсысына қоғамның тең құқылы мүшесі – көрші, әріптес, туыс немесе дос ретінде қарай отырып, бір-бірін жақынырақ тануға мүмкіндік береді. Бұл кедергілерді жоюға және қоғам мен полиция арасындағы өзара түсіністікті тереңдетуге көмектеседі.

Полиция қызметіне қоғамға бағытталған көзқарас полицияның теріс пайдалану және билікті асыра пайдалану қаупін азайтады. Бұл офицерлердің қауымдастық мүшелерімен танысуымен ғана емес, сонымен бірге олардың бұл адамдармен тұрақты түрде қарым-қатынаста болатынын білуімен де байланысты. Бұл сондай-ақ тұрғындарды өз қауымдастығы қауіпсіздігін сақтауға белсенді қатысуға ынталандырады.

Полиция қызметінің дәстүрлі моделі қылмыстан қорқуды төмендетуде әрқашан тиімді бола бермейді, бұл әлеуметтік оқшаулануға және белгілі бір салалардан аулақ болуға әкелуі мүмкін. Зерттеулер көрсеткендей, қорқыныш деңгейі көбінесе қылмыстың нақты деңгейімен тікелей байланысты емес, керісінше қараусыз қалған ғимараттар мен ластанған көшелер сияқты тәртіпсіздіктің көрнекі белгілерімен байланысты. Осы үдеріске әртүрлі ұйымдар мен азаматтардың өздерін тарта отырып, осы қоғамға жат факторларды жоюға бағытталған мақсатты мемлекеттік бағдарламалар қорқыныш деңгейін төмендетуі мүмкін.

Полиция жетекшілері қоғамдастыққа бағытталған тәсілді сәтті жүзеге асыруда шешуші рөл атқарады. Дегенмен, тәжірибе көрсеткендей, басқару моделі мен бақылау әдістерін өзгерту әсіресе жоғары және орта буын басшылары арасында қарсылық тудыруы мүмкін. Мысалы, кейбір полицейлер көлікті жаяу патрульге ауыстыру тиімсіз деп есептеді. Сондықтан мұндай стратегияны жүзеге асыруды полиция басшыларын оқыту мен ынталандырудан бастау керек [10].

Қабжанов А.Т. мен Дулатбеков Н.О. [11] еңбектерінде Қазақстандағы полицияның қызмет көрсету моделі қылмыс пен құқық бұзушылықпен күрес контекстінде қарастырыла отырып, жан-жақты зерттеледі. Авторлар полиция қызметін өзгермелі әлеуметтік және саяси жағдайларға бейімдеудің маңыздылығына баса назар аударып, азаматтық қоғаммен өзара іс-қимылды жақсарту қажеттігін атап көрсетеді.

Тоқсанова М.Б. [12] Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары жүйесіндегі сервистік үлгіге көшу үдерісін қарастырады. Зерттеу осы процестің негізгі кезеңдері мен қиындықтарын көрсетеді және осы өзгерістердің қоғамдық қабылдауға және полиция қызметінің тиімділігіне әсерін бағалайды.

Р.Қ.Джиембаев пен Т.С.Салкебаевтың [13] жұмысында қызмет көрсету үлгісіне көшу жағдайында полиция қызметкерлерінің кәсіби құқықтық санасы мен құқықтық мәдениеті талданады. Авторлар полиция функцияларын табысты орындау және халықтың құқық қорғау органдарына сенімін нығайту үшін бұл аспектілердің маңыздылығын атап көрсетеді.

Анисимков В.М. және Буничев Ю.А. [14] 1-ші полиция съезінің материалдарына сүйене отырып, 21 ғасырдағы полиция қызметінің тұжырымдамалары мен жүзеге асыру тетіктеріне талдау жасайды. Олардың зерттеулері жаһандық үрдістер мен сын-қатерлердің полиция құрылымдары мен тәжірибесін қалай қалыптастыратынын түсінуге көмектеседі.

Сейсембекова Р.Б. [15] зерттеуі адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз етуге баса назар аудара отырып, Қазақстандағы ішкі істер органдарының жұмысын жетілдіру мәселелерін зерттеуге бағытталған. Бұл полицияның әлеуметтік жауапкершілік пен құқықтық базаны түсінуге мүмкіндік береді.

Янбухтин Р.М. [16] полицияны оның қызметінің теориялық, әдістемелік және практикалық аспектілерін талдай отырып, әлеуметтік институт ретінде қарастырады. Бұл зерттеу полицияның қоғамдық өмірдегі рөлін және оның әртүрлі әлеуметтік топтармен өзара әрекеттесуін түсінуге ықпал етеді.

Исаева С.Н. [17] Қазақстандағы қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге сервистік модельдің әсерін түсіну үшін пайдалы болуы мүмкін шетелде жол қауіпсіздігі саласындағы мемлекеттік басқаруды зерттейді.

Тузелбаев Е.О. [18] Қазақстан Республикасындағы қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің құқықтық негіздеріне шолу жасайды, бұл полиция қызметінің құқықтық негіздерін түсіну үшін маңызды.

Биекенов Н.А. [19] қазақстандық көзқарасты басқа елдердің тәжірибесімен салыстыруға мүмкіндік беретін шетелдік тәжірибенің кейбір аспектілеріне назар аудара отырып, полицияның сервистік қызметін зерттейді.

Жалбуров Е.Т. [20] Қазақстан Республикасы полициясының қызметіндегі әкімшілік-құқықтық қатынастарды қамтиды, полицияның қызмет ететін контекстін түсіну үшін маңызды болып табылатын теория мен практика мәселелеріне тоқталады.

Мисюк А. [21] полиция қызметінің әртүрлі тәсілдерін салыстыруға және салыстыруға мүмкіндік беретін жинақталған тәжірибеге назар аудара отырып, әлемдегі полиция жүйелерін талдауды ұсынады.

Казанцев А. [22] ТМД елдеріндегі көлік саясаты мәселелерін қамтиды, бұл көлік мәселелері контекстінде полиция жұмысының ерекшеліктерін түсіну үшін пайдалы болуы мүмкін.

Саитбеков А.М. және Н.Қ.Адалиев [23], сондай-ақ Е.Х. Әбішев [24, 25] Қазақстандағы жергілікті полиция қызметінің ұйымдық-құқықтық негіздері мен нақты жағдайларын егжей-тегжейлі қарастырады, еліміздегі сервистік модельдің қазіргі жағдайы мен даму болашағы бұл мәселені түсінуге құнды үлес қосады.

1.2 «Сервистік» полицияның қалыптасуы мен даму ерекшеліктері: шетелдік тәжірибе

Шетел әдебиеттері мен ғылыми еңбектеріне шолу посткеңестік елдерде полицияның «сервистік» моделін енгізу тәжірибесінің жоқтығын көрсетеді. Осы саланы терең түсіну және кейіннен зерттеу үшін ТМД-дан тыс елдердегі «сервистік» полицияның тарихы мен дамуын зерттеу ұсынылады. Бұл осы модельдің қалыптасуына ықпал еткен шарттар мен алғышарттарды анықтауға және «сервистік» полицияның қазақстандық моделін құру үшін шетелдік тәжірибені пайдалану мүмкіндігін бағалауға мүмкіндік береді [26, 88].

«Сервистік» полиция қызметі – бұл полиция мен қоғамдастықтың қоғамдық мәселелерді бірлесіп шешуге бағытталған ынтымақтастығы. Бұл үлгіде полиция қызметкері тек тәртіп сақшысы ғана емес, сонымен қатар тұрғылықты жеріндегі қауіпсіздік пен өмір сүру сапасын жақсартуға көмектесетін қоғамның белсенді қатысушысы ретінде де әрекет етеді [26, 27].

Бұл модель қоғамның барлық мүшелерінің қауіпсіздік процесіне белсенді қатысуын атап көрсетеді, ал полиция қызметкерлері өз қызметінде терең өзгерістерге ұшырай отырып, осы процестің негізгі қатысушыларына айналады. Мысалы, жергілікті полиция инспекторлары нақты мәселелерді шешу үшін қоғамдастықтың қолдауы мен ресурстарын жұмылдыруда негізгі менеджерлер мен көмекшілер рөлін атқарады.

2016 жылы Қазақстанда жергілікті полиция инспекторлары, кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі инспекторлар және патрульдік полиция қызметтерін қамтитын жергілікті полиция қызметі құрылды. Бұл полиция жергілікті деңгейде мемлекеттік органдардың өкілдері ретінде қарастырылатын «сервистік» полиция моделін жүзеге асыруға жасалған кадам [28].

Қазақстанда және шетелде «сервистік» полицияны дамыту саласындағы зерттеулер бұл модельді көрші елдерде енгізудің құжатталған тәжірибесінің жоқтығын көрсетеді, ал Солтүстік және Оңтүстік Америка елдерінде, сондай-ақ Еуропада бұл тәсіл сәтті қолданылып келеді. 20 жылдан астам. Бұл тәсілді енгізудің халықаралық тәжірибесі әртүрлі дереккөздерде, соның ішінде дамыған елдерде полицияның «сервистік» қызметін енгізудің озық тәжірибесін жүйелеуге елеулі үлес қосқан БҰҰ және ЕҚЫҰ сияқты халықаралық ұйымдардың еңбектерінде сипатталған [26,27].

Полиция ұйымдарының пайда болуы.

Алғашқы кәсіби полиция ұйымдарының пайда болуы 19 ғасырдың басынан басталады. Мұндай алғашқы ұйым 1800 жылы 30 маусымда Шотландияда Глазго полициясы туралы заң арқылы құрылған Глазго полициясы болды. Әскери құрылымдардан ерекшеленетін және жергілікті деңгейде тәртіп пен заңдылықты сақтауға бағытталған полиция қызметінің бұл моделі Ұлыбританияда және басқа Еуропа елдерінде кейінгі полиция қызметтерінің прототипі болды.

1829 жылы Ұлыбритания полициясы парламенттің бақылауына алынған кезде, сол кездегі ішкі істер министрі сэр Роберт Пил Лондон метрополитенінің полициясын құрды. Бұл құрылым әлемдегі алғашқы ұйымдастырылған заманауи азаматтық полиция қызметі болды және басқа елдерге үлгі болды. Пил полиция қызметінің іргелі қағидаттарын әзірледі, олар бүгінгі күні де өзекті болып табылады және полиция қызметін, оның ішінде қазақстандық полицияны дамыту үшін үлгі болып табылады. Бұл принциптердің ішінде:

- Қылмыс пен тәртіпсіздіктің алдын алу – полицияның басты міндеті.
- Полицияның қоғамдық мақұлдау мен қолдауға тәуелділігі.
- Қоғаммен ынтымақтастыққа ұмтылу.
- Күш қолдану қажеттілігін азайту.
- Заңға бейтарап қызмет ету.
- Шектеулі күш қолдану.
- Полиция қоғамның бір бөлігі ретінде.
- Полицияның әрекетін олардың нақты функцияларымен шектеу.
- Қылмыстардың болмауы полиция жұмысының тиімділігінің көрсеткіші ретінде [29].

Алайда уақыт өте келе мемлекеттік басқару органдарының кәсібилендіруі, бақылау мен бақылаудың орталықтандырылған әдістері полицияның қоғамнан алшақтауына әкелді. 20 ғасырдың 60-70 жылдарында АҚШ-та полиция қызметінің тиімділігін қайта қарау қозғалысы басталды, бұл полицияның «сервистік» моделінің пайда болуына әкелді. Бұл модель Пилдің кейбір бастапқы принциптерін қалпына келтірді және әлемдік полиция тәжірибесіне айтарлықтай әсер етті [30].

Дәстүрлі патрульдерді тосын және болжауға болмайтын патрульдерге ауыстыру сияқты полиция тәжірибесіндегі өзгерістермен полиция мен қоғамдастық арасындағы алшақтықты кеңейту мәселесі туындады. Жаңа патрульдік тактика жергілікті тұрғындар мен полиция арасындағы жоспарлы әрекеттесу мүмкіндіктерін азайтты. Полиция киімін үнемі өзгерту қоғам мен нақты полиция қызметкерлері арасындағы байланыстың жоғалуына әкеліп соқты, бұл өз кезегінде полицияға деген сенімсіздік пен сыбайлас жемқорлыққа күдік туғызды.

Қазіргі қоғамдардың күрделілігі қылмыстардың күрделенуінің артуына себеп болды, бұл полиция бөлімшелерінің мамандануын талап етті. Өтініштердің көбеюі және істердің күрделілігі полиция органдарының мүмкіндіктерін шамадан тыс жүктеп, олардың жұмысына басымдық беру қажеттілігін тудырды. Бұл басымдықтар көбінесе қылмыс туралы деректерге және істерді ашу перспективаларына негізделді, бірақ бұл тәсілдің өз кемшіліктері болды, оның ішінде шындыққа жанаспайтын статистикалық мәліметтер болды [31].

Ескеретін кейс – Нью-Йорк қалалық транзиттік полициясының бастығы болғаннан кейін қарамағындағылардың қоғамдық көлікті пайдаланбайтынын

және азаматтардың нақты проблемаларын түсінбейтінін анықтаған Уильям Браттонның тәжірибесі. Ол метроны пайдалануды талап еткеннен кейін полиция нақты қиындықтарға тап болып, жағдайды жақсарту үшін идеяларды ұсына бастады [32].

Бұл мысал полиция ауыр қылмыстарға назар аударғанымен, ұсақ ұрлық немесе қоғамдық тәртіп сияқты күнделікті мәселелер азаматтар үшін маңыздырақ болғанын көрсетеді. Бұл қоғамдастықтың нақты қажеттіліктерін ескеретін полиция қызметінде қызмет көрсету тәсілінің маңыздылығын көрсетеді.

Қазақстанда бай консервативті тәжірибе мен өсіп келе жатқан азаматтық белсенділікті ескере отырып, полицияның «сервистік» моделі қоғамға барынша ашықтықты болжайды және халықтың полицияға деген сенімінің деңгейін арттыруға көмектеседі. Осы саладағы шет мемлекеттердің тәжірибесін зерделеу қазақстандық құқық қорғау жүйесіндегі басқару парадигмасын дамыту және оның даму перспективаларын анықтау үшін практикалық құндылыққа ие.

Ұсынылған материалда «сервистік» полиция парадигмасының теориялық аспектілері және оның қоғамдық дамудың әртүрлі кезеңдеріндегі заманауи қоғамдық көңіл-күйге бейімделу ерекшеліктері қарастырылады. Қоғаммен тығыз өзара іс-қимыл моделіне сүйене отырып, «сервистік» полиция барлық мәселелерді шешудің әмбебап құралы емес, олар халықпен сындарлы диалог құрудың және мемлекеттік институттарға деген сенімді арттырудың маңызды құралы болып табылады.

Жаңа үлгіге бейімделу кезеңі әдетте үш жыл немесе одан да көп уақытты алады. Мысалы, Еуропада бұл модель 20 жылдан астам жұмыс істейді және әлі де жетілдіруді қажет етеді. Полицияның «сервистік» моделін бейімдеу түбегейлі өзгерістерсіз жаңа тәсілді кезең-кезеңмен енгізуді талап етеді, бұл полицияға қатысты қалыптасқан стереотиптерді өзгертуге және түбегейлі реформаларға бейімділікті азайтуға мүмкіндік береді.

Қазіргі құқық қорғау органдарының ішкі істер органдарының қызметіне қоғамдастыққа бағытталған тәсілдерді енгізу тұжырымдамасын әзірлеуге мүмкіндігі бар. Тұжырымдама дамудың негізгі бағыттарын, оның ішінде полиция қызметкерлеріне арналған жаңа дағдыларды, жүйедегі кедергілерді (сөзбе-сөз, өнімділікке негізделген, оқытудың жетіспеушілігі) және заманауи қоғамда азаматтардың сенімін қалыптастыру және қолдау әдістерін қамтуы керек. Тұжырымдаманы әзірлеу дәстүрлі авторитарлық тәсілдерге қарсы тұру, қатаң реттеу және «мүлдем төзбеушілік» саясаты жағдайында өтеді, бірақ қоғам қазірдің өзінде өзгерістерге дайын.

Полицияның «сервистік» моделінің қалыптасуы мен эволюциясының мысалдары қазақстандық модельді дамыту үшін негіз бола алады. Халықаралық тәжірибені ескере отырып, Қазақстан қоғамының басымдықтарын, мемлекеттік құрылымның ерекшеліктерін және қоғамдық-бағдарланған көзқарас үлгісін әзірлеу контекстінде ұлттық заңнамадағы өзгерістерді ескеретін бейімделген үлгіні әзірлеу қажет.

Жалпы, бұл әдеби шолу Қазақстандағы полиция қызметінің сервистік моделі тақырыбының тарихи контекст, халықаралық тәжірибемен салыстырмалы талдау, құқықтық және ұйымдастыру мәселелері, қоғамдық пікір мен мәдениетке ықпалын қоса алғанда, әртүрлі аспектілерден зерттелгенін көрсетеді. Бұл зерттеулер қазіргі қазақ қоғамындағы полицияның дамуы мен қызметін жан-жақты қарастырады.

Зерттеу тәсілі

Бұл зерттеуде талдаудың сапалық және сандық әдістерін біріктіретін кешенді тәсіл қолданылады. Жұмыстың сервистік үлгісін енгізуге баса назар аударып отырып, Қазақстандағы полиция реформасын талдау талдаудың негізгі бөлігін құрайды. Зерттеудің тереңдігін қамтамасыз ету үшін салыстырмалы талдау әдістері, жағдайлық есептер, негізгі мүдделі тараптармен сауалнамалар мен сұхбаттар қолданылады.

Мәліметтерді жинау және талдау

Деректерді жинауға Қазақстанның әртүрлі аймақтарында жүргізілген азаматтар мен полиция қызметкерлерінің сауалнамасы негіз болды. Сауалнамалар зерттеу мақсаттарын ескере отырып әзірленді және респонденттердің реформаларға көзқарасын және олардың қоғамдық қауіпсіздік пен полицияның қоғаммен өзара әрекеттесуіне әсерін анықтауға бағытталған сұрақтарды қамтиды. Деректерді талдау статистикалық әдістерді, соның ішінде корреляциялық және регрессиялық талдауды қолдану арқылы жүзеге асырылды, бұл негізгі үрдістер мен заңдылықтарды анықтауға мүмкіндік берді.

Сапалық талдау

Сапалық талдау құқық қорғау саласындағы сарапшылармен тереңдетілген сұхбаттарды пайдалануды, сондай-ақ полиция реформаларына қатысты құжаттаманы талдауды қамтыды. Бұл сарапшылардың пікірлері мен бағаларын, олардың сервистік модельді енгізу тиімділігі және реформаларды жүзеге асыру барысында туындайтын проблемалар туралы пікірлерін алуға мүмкіндік берді.

Эмпирикалық зерттеу

Эмпирикалық зерттеу аясында қылмыс туралы статистикалық мәліметтерге талдау, полиция жұмысының тиімділігі, азаматтардың құқық қорғау органдарына сенім деңгейін бағалау жүргізілді. Бұл реформалардың қылмыс деңгейі мен қоғамдық пікірге әсерін бағалауға мүмкіндік берді.

Салыстырмалы талдау

Сонымен қатар, басқа елдердегі полицияны реформалау тәжірибесіне салыстырмалы талдау жасалды. Халықаралық тәжірибемен салыстыру қазақстандық контексттің жалпы тенденциялары мен ерекшеліктерін анықтауға, сондай-ақ Қазақстан жағдайында шетелдік тәжірибені енгізу кезінде мүмкіндіктер мен шектеулерді анықтауға мүмкіндік берді.

Этикалық көзқарастар

Зерттеудің барлық кезеңдері этикалық нормаларға сәйкес келді. Сауалнамаға қатысушылардың анонимділігіне кепілдік берілді, ал алынған деректер тек ғылыми мақсатта пайдаланылды.

3.1 Қазақстандағы жергілікті полиция қызметінің ерекшеліктері және басқа елдермен салыстырмалы талдау

Мемлекет басшысы «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңде» атты Қазақстан халқына жыл сайынғы Жолдауы (Жалпыұлттық іс-шаралар жоспарының 105-тармағы) барысында полиция жұмысына сервистік тәсілдерді енгізу арқылы қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің тиімді тетіктерін құру міндетін қойды [33].

Шетелдік тәжірибе көрсеткендей, сервистік модель барлық елдер үшін әмбебап болып табылмайды және нақты жергілікті жағдайларға бейімделеді, осыған байланысты сервистік модельді енгізу кезінде ұлттық мәдениетті, менталитетті, заңнаманы және ресурстық мүмкіндіктерді ескеру қажет.

Полицияның сервистік моделі – бұл билік органдарына деген сенім мен қорғалу деңгейін арттыру мақсатында қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелерін шешу бойынша полицияның, алдын алу субъектілерінің және жұртшылықтың бірлескен қызметі.

Жалпы, сервистік модельді дамытуда үш негізгі векторын бөліп қарауға болады:

Біріншісі – азаматтардың полициямен байланысып барынша жеңілдетуге бағытталған жұртқа жақын болуы.

Ал бұл жергілікті пункттерді, мобильді бекеттерді оңтайлы орналастыруды, ден қою жеделдігін арттыруды, сондай-ақ цифрлық технологияларды қолдануды қамтиды.

Осыған байланысты, «Аманат» партиясының сайлауалды бағдарламасын іске асыру жөніндегі жол картасында жергілікті полиция қызметін материалдық-техникалық қамтамасыз етуді жақсарту бойынша іс-шаралар көзделген. Атап айтқанда, жыл сайын 35 модульді стационарлық бекеттер мен 78 участкілік полиция пункттерін салу, сондай-ақ Қызмет көрсету көлігі мен компьютерлік техниканы толық жабдықталғанға дейін сатып алу.

Екіншіден, азаматтардың полицияға қол жеткізуін барынша жеңілдетуге бағытталған қадамдық қолжетімділік.

Әдетте, бұл проблемалар аналитикалық проблемалық-бағдарланған тәсіл арқылы шешіледі, онда полиция басқа мемлекеттік органдармен қатар халықты не толғандыратынын және қолайлы және қауіпсіз жағдайлар жасау үшін қандай шаралар қабылдау қажет екенін нақты түсінуі тиіс.

Үшіншісі – халықпен тығыз серіктестік, өйткені қауіпсіздікті қамтамасыз ету проблемалары көбінесе жергілікті маңызы бар және оларды жергілікті қоғамдастықтың белсенді қолдауымен ғана тиімді шешуге болады.

Халықаралық тәжірибе негізінде Ішкі істер министрлігі полицияның отандық сервистік моделін қалыптастыру бойынша жұмыс жүргізуде,

Қарағанды облысы мен Астана қаласының аумағында оның әртүрлі нұсқаларын кезең-кезеңімен апробациялау басталды.

Мәселен, Қарағанды облысында ЕҚЫҰ Бағдарламалар офисімен және Қарағанды облысының әкімдігімен ынтымақтастықта «Қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі сервистік тәсіл» пилоттық жобасы іске қосылды [34].

Жоба шеңберінде Қарағанды облысы әкімдігінің жанынан Қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі ведомствоаралық топ (ҚҚВТ) құрылды. Оның құрамына ішкі істер, прокуратура, денсаулық сақтау, білім беру, халықты әлеуметтік қорғау органдарының, жергілікті атқарушы органның (әкімдіктің), сондай-ақ қоғамның өкілдері кірді (барлығы 10 адам іссапарға жіберілді).

ҚҚВТ мақсаты – полиция мен қоғам арасында серіктестік қарым-қатынас орнату, сондай-ақ нақты аумақтағы құқықтық тәртіп жағдайына үшін ортақ жауапкершілік.

ҚҚВТ жұмысының негізгі әдістері жұртқылық пен жергілікті мемлекеттік органдарды нақты аумақтарда құқықтық тәртіпті сақтау бойынша жаңа тәсілдер мен шешімдерді әзірлеуге тарту, құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою жөніндегі шаралардың іске асырылуын бақылау болып табылады.

ҚҚВТ бекітілген аумақтағы қауіпсіздік проблемаларын зерделеп, оларды жою бойынша ұсынымдарды одан әрі әзірлейді.

ҚҚВТ функциялары мыналарды қамтиды:

- халықтың қауіпсіздік проблемаларды мен қажеттіліктерін анықтау;
- алынған деректерді талдау;
- шешімдерді әзірлеу;
- әзірленген шешімдерді одан әрі орындау үшін әкімдікке және мемлекеттік құрылымдарға ұсыну;
- мемлекеттік құрылымдардың шешімдерді орындауын мониторингілеу;
- алынған нәтижелерді бағалау және әрекеттерді түзету;
- кері байланыс, азаматтардың ұсыныстарын қарау, серіктестік кездесулер;
- оқыту;
- жинақталған тәжірибе бойынша деректер базасын қалыптастыру;
- алынған деректер негізінде ғылыми зерттеулер жүргізуге оқу орындарын тарту.

Бұл ретте, топтың қызметін жалпы басқару және үйлестіру, әзірленген ұсынымдардың орындалуын қамтамасыз ету, алынған талдау негізінде проблемаларды шешу үшін қажетті ресурстарды бөлуді әкімдік пен полиция жүзеге асырады.

«Қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі сервистік тәсіл» жобасының негізгі қағидаттары ортақ жауапкершілікті белгілеу; проблемаларды шешуге бағдарлану; азаматтармен тиімді өзара іс-қимыл жасау болып табылады.

Ортақ жауапкершілік тек полицияның ғана емес, сонымен бірге басқа да мемлекеттік органдардың және жалпы халықтың тұрғылықты жерлерінде құқықтық тәртіпті сақтау үшін жауап беретінін білдіреді.

Бұл ретте, барлық мемлекеттік құрылымдар тұрақты негізде халықпен байланыс орнатып, тұрақты байланыс, сенім мен өзара іс-қимыл қалыптастырады.

Проблемалық-бағытталған әдіс және алдын алу - бұл құқық бұзушылықтарды жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды айқындау және оларды жою жөнінде шаралар қабылдау.

Жобаны іске асырудың сәттілігі мемлекеттік органдардың деректерді мұқият талдауға және «проблемалық-бағдарланған» тәсілге негізделе отырып, ресурстарды оңтайлы қайтарыммен пайдалану қабілетіне байланысты.

Бұл тәсілдің ерекшелігі - белгілі бір аумақтың және онда тұратын қоғамдастықтың мәселелерін жергілікті зерттеу және шешу.

Ұлыбритания мен Канадада мұндай жұмыс әртүрлі мемлекеттік органдардың өкілдері мен жұртшылықтан тұратын «қауіпсіздік серіктестігі» немесе «қылмыс пен тәртіпсіздікті болдырмау жөніндегі серіктестік» арқылы іске асырылады [35].

20 жыл бойы әріптестік жергілікті проблемаларды шешуде, халықтың мемлекеттік аппараттың, атап айтқанда, полицияның жұмысына деген сенімін арттыруда, ресурстарды ұтымды пайдалануда, сондай-ақ халық үшін өмір сүруге неғұрлым қолайлы жағдай жасауда өзінің жоғары тиімділігін көрсетті.

Талдау 4 негізгі кезеңге негізделген:

1. Сканерлеу (ақпарат жинау)

Бұл кезеңде проблемалар, олардың шығу тегі және әсер ету ауқымы ең маңыздыдан мардымсыз деңгейге дейін анықталады.

Сонымен қатар, бірыңғай алғышарттары бар қайталанатын біртекті оқиғалар жиынтығы негізге алынады. Мінез-құлық түрі, орны, адам немесе адамдар тобы, ерекше оқиға, уақыт немесе жоғарыда айтылғандардың жиынтығыпроблема болуы мүмкін.

2. Талдау (проблеманы зерттеу) проблеманың дәрежесін, қоғам үшін шығындарды зерттеуді, ықтимал кінәлінің кім екенін анықтауды қамтиды. Бұл кезең талдау әдістемесіндегі негізгі кезең болып табылады.

Талдау фазасының шеңберінде мыналарды анықтау қажет:

- проблеманың динамикасы,
- жауап беру шекараларын түсіну,
- себеп және салдары.

Аналитикалық құралдың көмегімен — «қылмыстар үшбұрышы» көмегімен қылмыскер, жәбірленуші және қылмыс орны арасындағы байланыс анықталады.

Талдау фазасына «қылмыс үшбұрышының» әр аспектісі туралы мүмкіндігінше көбірек білу керек: *кім, не, қашан, қайда, қалай, неге?*

3. Ден қою (проблеманы шешу шаралары) проблеманы ұзақ мерзімді, инновациялық, шоғырландырылған шешуді әзірлеуді білдіреді. Ден қою шаралары талдау барысында алынған мәліметтерді қисынды негізге алуы тиіс.

Бірнеше шешімдер, тіпті стандартты тәсілдерден тыс шешімдер де анықталады.

4. Ассесмент (бағалау) ұсынылатын шешімдердің тиімділігін белгілеу рәсімін білдіреді. Бұл кезең алдыңғы кезеңдердің жұмысын көрсетеді, негізгі критерийлерді белгілеу және өзгерістерді анықтау маңыздылығын атап өтеді.

Әдістің сәттілігі оның алдын алу, ескерту әсерін көрсетуге, проблемаларды шешуге және жергілікті қоғамдастықтың өмір сүру сапасын жақсартуға негізделген.

Бұл тәсілдің қиындықтарының бірі - полицияның құзыреті мен қылмыс деңгейі туралы ресми статистикалық есептер шеңберінен тыс жұмыс нәтижелерін бағалау.

2020 жыл ішінде ҚҚВТ халық саны 97 536 адам болатын (жалпы ұзындығы 82,5 км. 132 көше, 1 шағын аудан және 540 көп қабатты үй орналасқан, оның ішінде: тоғыз қабатты – 107, бес қабатты - 212, екі, үш қабатты және төрт қабатты – 221 үй) Қарағанды қаласының орталық секторының қауіпсіздік проблемаларына деректер жинау және талдау жүргізді.

Алынған деректерді шоғырландыру негізінде «пилоттық» аумақтағы қылмыстық белсенділікке байланысты негізгі проблемалық мәселелер белгіленді. Талдаудың өзі анықталған проблемалардың, халық (4000-нан астам адам) және сотталғандар арасында жүргізілген сауалнамалардың нәтижелерінің, жергілікті халықпен әріптестік өзара қарым-қатынастарды орнату тәсілдерінің, процестерді цифрландыру жөніндегі ұсынымдардың және одан әрі даму перспективаларының толық сипаттамасымен 400 бетті құрады.

Пилоттық аумақтың тұрғындары үшін ең көп таралған және жүйелі проблемалар - пәтер, қалта ұрлығы, алаяқтық фактілері, қоғамдық тәртіпті бұзу, ойын-сауық мекемелеріндегі қауіпсіздік және басқалар. Ұрлық бойынша ең жоғары қауіпті аймақтар (көшелер мен үйлер, автобус бағыттары) нақты анықталды, онда камералар орнатып, патрульдеуді күшейту қажет. Анықталған қауіпсіздік проблемаларының әрқайсысына құқық бұзушылыққа ықпал ететін факторларды жою бойынша нақты іс-шаралар айқындалды.

2019 жылғы желтоқсанда ҚҚВТ САРА әдісінің алғашқы екі кезеңін аяқтады - сканерлеу және талдау. Проблемаларды талдау нәтижелері мен әзірленген ұсынымдар облыс әкімі Жеңіс Қасымбекпен кездесуде айтылды. ҚҚВТ кездесуінің қорытындысы бойынша Ұсынымдарды іске асырудың 2021 жылға арналған тиісті жоспары әзірленді (келесі кезеңдерді іске асыру – ден қою және ассесмент). Қарағанды облысының әкімдігі тәжірибені

қаланың басқа аудандарына, содан кейін бүкіл облысқа таратуды жоспарлап отыр [36].

Сонымен қатар, жобаға Интернет желісінде құқыққа қайшы контентті іздеуде полицияға көмек көрсететін киберволонтерлер (IT дағдылары бар 45 адам) қосылды. 2021 жылдан бастап жобаға қаланың белсенді студенттік қауымдастығы қатысады. Бірлескен бастама шеңберінде жастар арасындағы құқық бұзушылық проблемаларын шешу және салауатты өмір салтын насихаттау үшін осындай әріптестік құру жоспарлануда.

Жалпы, жоба нәтижелері бойынша пилоттық аумақ тұрғындарының қауіпсіздік сезімін арттыру күтілуде.

Баяндалғанға байланысты еліміздің барлық өңірлерінде қарағандылық жобаға ұқсас қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің сервистік тәсілдерін кезең-кезеңімен енгізуді бастау ұсынылады.

Ол үшін әкімдіктер полиция департаменттерімен бірлесіп:

1. Пилоттық аумақтарды облыс орталықтарында анықтаған жөн;
2. Тиісті талдау жұмыстарын жүргізу және құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою жөнінде ұсынымдар әзірлеу үшін әкімдіктің, мемлекеттік органдардың (денсаулық сақтау, білім беру, әлеуметтік қорғау, үкіметтік емес ұйымдар және т.б.) өкілдері қатарынан (негізгі жұмыстан босатыла отырып) ведомствоаралық жобалау топтарын қалыптастыру.

3. Мемлекеттік және қоғамдық қызметтің әртүрлі салаларында талдамалық жұмыс тәжірибесі бар қоғам белсенділері қатарынан жобалау топтарының басшыларын таңдау;

4. Жобалау топтарының мүшелерін сервистік кабинеттермен, көбейту және көшіру техникасымен, ведомстволық бағынысты ақпараттық жүйелерге қолжетімділікпен қамтамасыз ету, сондай-ақ жобаны қаржыландыру.

5. Жергілікті полиция қызметін материалдық-техникалық қамтамасыз етуді жақсарту бөлігінде «Өзгерістер жолы: әркімге лайықты өмір» Нұр-Отан партиясының сайлауалды бағдарламасын орындау жөніндегі жол картасын іске асыру бойынша ұйымдастырушылық және практикалық шаралар қабылдау керек.

Өз кезегінде, Ішкі істер министрлігі қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде сервистік тәсілдерді қамтамасыз ету бойынша өңірлік пилоттық жобаларды іске асыруда практикалық, консультативтік және әдістемелік көмек көрсететін болады.

Полиция – кез келген мемлекеттің міндетті атрибуты. Заманауи аргентиналық саясаткер Г.Мариньон айтқандай, полиция қазір «шынымен мемлекеттің іргетастарының біріне айналды. Әр елдің жаһандық күшін оның полиция күштерінің мүмкіндіктерімен өлшеуге болады. Болашақтың жағдайын арманда армиясыз елестетуге болады, бірақ қазіргіден де күшті полиция күші бар» [37].

Полиция мемлекеттік механизм институттарының бірі болып табылады. Ол қоғамдық тәртіпті қорғауды және қылмыспен күресуді

қамтамасыз ететін ішкі органдар сияқты арнайы мемлекеттік қадағалау және мәжбүрлеу органдарының жүйесі ретінде түсініледі. Әртүрлі мемлекеттердегі тарихи дамудың әртүрлі кезеңдерінде полиция қызметін атқаратын органдардың өзіндік ерекшеліктері, құрылымы, өкілеттіктерінің көлемі, атауы бар [38].

«Полиция» терминінің өзі оның қазіргі түсінігінде, яғни. қылмыспен күресуге және қоғамдық тәртіпті қорғауға арналған әкімшілік органдар жүйесін белгілеу үшін ол салыстырмалы түрде жақында - 18 ғасырдың 20-жылдарынан бастап қолданыла бастады. – алдымен Еуропада, содан кейін бүкіл әлемде [38].

«Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 7-бабында [39]:

1. Ішкі істер органдарының біртұтас жүйесін полиция, қылмыстық-атқару жүйесі, әскери-тергеу органдары, Қазақстан Республикасының Ұлттық ұланы, азаматтық қорғау органдары құрады.

2. Полиция криминалдық полициядан, әкімшілік полициядан, тергеу бөлімшелерінен, анықтаулардан және басқа да бөлімшелерден тұрады.

Криминалдық полиция ұйымдасқан қылмысқа, экстремизмге, есірткі құралдарының, психотроптық заттардың заңсыз айналымына қарсы күрес бөлімшелерінен және жедел-іздігіру қызметін жүзеге асыратын басқа да бөлімшелерден тұрады.

Әкімшілік полицияның құрамына жергілікті полиция қызметі, азаматтық және сервистік қару айналымын бақылау бөлімшелері, көші-қон полициясы, алып жүру қызметі, арнайы мекемелер және қоғамдық тәртіпті қорғайтын басқа да бөлімшелер кіреді.

Экономикалық жағдайы тұрақты және құқықтық санасы жоғары мемлекеттерде полиция қызметкерлері өз қызметін қоғам мүшелерінің басым көпшілігінің қолдауымен жүзеге асырады. Германияда, Францияда, Ұлыбританияда, Жапонияда және басқа да озық елдерде әлеуметтік технологияны әлдеқашан игерген, оның мәні полиция қоғамдық тәртіпті қорғалатын қоғамның өзі қалайтындай етіп қорғауы керек [40]. Бұл қоғамдық қолдау полицияның халықпен жақсы қарым-қатынасын қамтамасыз етуі керек.

Қазіргі түсінігінде полицияның мақсаты ұйымдық-мағыналық бағдар, ауырлық орталығы, соған сәйкес полицияның кәсіби білім беру жүйелері құрылып, қызмет етеді деп айта аламыз. Полиция қызметінің мамандары мен зерттеуші оқытушылардың көпшілігінің пікірінше, қызметкерлердің сапалы білім алуы 21 ғасырдың талаптары мен батыл сын-қатерлеріне жауап беретін құқық қорғау органдарының табысы мен өркендеуінің қажетті шарты болып табылады [43].

Полицияның қоғамдағы рөлінің өзгеруі қалыптасқан теріс стереотиптерді бұзуды, олардың орнын полиция қызметкері туралы жаңа, жағымды идеялармен алмастыруды талап етеді [44]. Қазіргі уақытта дамыған шет елдерде полиция қызметінің қажетті имиджін қалыптастыру және

лайықты беделін сақтау мәселесі үнемі назарда. Полиция рөлінің маңыздылығы, оның қоғамдағы беделі және азаматтардың санасында полиция мамандығының тартымдылығы ең алдымен полиция қызметкерлерінің мәртебесін мемлекет тарапынан мойындау және оларға белгілі бір кепілдіктер беру арқылы жасалады. АҚШ-та ФБР қызметкері сотта сөзсіз билік – сөзіне күмән келтірмейтін мемлекеттік билік өкілі ретінде сенеді [45]. Англияда, Италияда, Германияда, Францияда, АҚШ-та, Канадада және басқа да бірқатар елдерде полиция қызметкерлерін көпшілік алдында қорлау немесе оларға шабуыл жасау, полицияға жала жабу және т.б. үшін қатаң әкімшілік және қылмыстық жауапкершіліктің әртүрлі түрлері қарастырылған. АҚШ-та полиция қызметкерін немесе ФБР қызметкерін қасақана өлтірген жағдайда кінәліге бас бостандығынан айыру (өмір бойына) немесе өлім жазасына кесіледі [37].

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі полицияны қоғамдық полиция үлгісіне қайта бағыттаудың алғашқы қадамдарын бастады. Бұл процесс жұртшылық пен полиция қызметкерлері арасында сенім орнатуды көздейді, бұл оңай шаруа емес және азаматтар мен полиция қызметкерлері арасында жақсы қарым-қатынас орнату үшін уақыт қажет. Қазіргі уақытта пилоттық жобалар жүзеге асырылуда және бұл дұрыс бағыттағы қадам.

2020 жылы Біріккен Ұлттар Ұйымының Даму бағдарламасы (БҰҰДБ) мен Ішкі істер министрлігінің бірлескен екі жылдық жобасы іске қосылды, ол Қазақстандағы қоғамдық полиция моделін әзірлеуді және пилоттық енгізуді қолдауға бағытталған. Бұл жобада қоғамдық полиция моделін кезең-кезеңімен енгізудің егжей-тегжейлі әдістемесі әзірленді, ол алдағы үш-бес жылда бүкіл елде жүзеге асырылады деп күтілуде [46].

1968 жылы әлеуметтік және саясаттанушы Джеймс К.Уилсонның зерттеуі полиция қызметінің үш ерекше моделін анықтады: «сүйел» (қоғамдық тәртіпті сақтауға бағытталған), «заңды» (заңды сақтауға баса назар аудару) және «қызмет» немесе қоғамдық тәртіпті сақтау. Қоғамдық полиция моделі зорлық-зомбылық пен қылмыс оқиғаларының алдын алуға және қоғамның тұрақтылығын арттыруға бағытталған. Бұл тәсіл қоғамдастықтың қажеттіліктерін қанағаттандырады және кәмелетке толмағандар мен құқық бұзушыларға оң көмек көрсету және қылмыс пен зорлық-зомбылықтың алдын алу үшін әлеуметтік қызметтермен және басқа органдармен ынтымақтастықты қамтиды.

Қоғамдық полиция қызметі бостандықты қамтамасыз ету, сонымен бірге адам құқықтары мен демократиялық бостандықтарға сәйкес заңды қатаң сақтаудың ең тиімді үлгілерінің бірі екенін дәлелдеді. Қоғамның негізгі мәселелерін шешуге бағытталған қоғамдық полицияның белсенді профилактикалық жұмысы айтарлықтай табыстарға қол жеткізді. Мысалы, Эквадорда жаңа үлгіні енгізгеннен кейін бір жылда (2013-2014 жж.) кісі өлтіру 24%-ға, дүкен тонау 10%-ға, қарулы тонау 7%-ға және көлік ұрлау 8%-ға төмендеген. Латвияда пилоттық қоғамдық полиция пунктін іске асырғаннан кейін тіркелген қылмыстардың 28%-ға және тонау 27%-ға

төмендеуі, сондай-ақ полиция жұмысы туралы оң пікірлердің 26%-ға артуы тіркелді. АҚШ-та NYPD 2013 жылдан 2015 жылға дейін қала бойынша зорлық-зомбылық қылмысының 5,3%-ға төмендегенін тіркеді. Бүгінгі күні 60-тан астам ел бұл полиция моделін қабылдады, оның ішінде Қазақстан Орталық Азиядағы пионер болып табылады [47].

Шетелде полицияны азаматтардың сенімі мен құрметіне ие болатын тиімді мемлекеттік мекемеге айналдыру үшін көп жұмыстар атқарылды. Осылайша, мәні бойынша «қызмет үлгісі» әлемдік тәжірибеде белгілі полиция қызметінің озық тәжірибесі болып табылады.

Полицияны жаңғыртудан гөрі, бүкіл жүйені кешенді реформалау керек деген пікір бар. Өйткені кез келген ұйымдық өзгерістер полицияның қоғамнан сонша алшақтап, өзінің негізгі қызметін атқармауының негізгі себептеріне әсер етпейді. Біз бірқатар шарттарды орындау қажет деп санаймыз: бірінші – полицияның сервистік моделін қалыптастыру бойынша құрылымдық реформа, екінші – жаңа кадр саясаты, үшінші – полицияның халық алдындағы есептілігі, ашықтығы мен жауапкершілігі, ең соңында, төртінші және Ең бастысы – Ішкі істер министрлігінің басшысы қылмысқа қарсы күрес және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы мемлекеттік саясатты жүзеге асыратын азаматтық тұлға болуы керек.

Сондықтан демократиялық елдердің озық тәжірибелері мен дәстүрлеріне сүйене отырып, әкімшілік және саяси функцияларды ажырату қажет. Бұл полицияның саяси ықпалдан тәуелсіздігін қамтамасыз етеді. Реформаны Қазақстан полициясын қалыптастырудан бастау керек. Осы мақсаттар үшін Украина мен Грузиядағыдай полиция туралы заңды әзірлеп, қабылдау қажет. Полицияның жедел дербестігін және саясаттан арылуын қамтамасыз ету үшін ҚР ІІМ басшысын полиция кеңесімен келісе отырып, министр тағайындауы керек. Полиция басшысы жылына бір рет полиция қызметі туралы парламентке халық алдында есеп беруі тиіс. Барлық есептер ашық болуы керек [48].

Ал мұндай жағдайда біздің менталитетімізбен мұндай реформалар априорлық мүмкін емес деп еріксіз айтатын қарсыластар көп болады. Дегенмен, басқа басылымдарда бірнеше рет атап өткеніміздей, бұлай болмауы керек. Қазақтардың мәдени болмысының өзіндік, қайталанбас дәстүрлі (ұлттық) мәдениетімен сәйкестендіру ретінде қазақ менталитетінің негізін құрайтыны, ал қазақтардың менталитеті көбінесе экологиялық тұрғыдан айқындалғандығымен сипатталады. Осы постулатқа сүйене отырып, біз қазақ менталитетінің экологиясы қазақ мәдениетінің ерекшеліктерімен өзара байланысты деген қорытындыға келдік [49]. Түсіндірсек, қазақ менталитетінің қоғамға пайдалы, жемісін беретін, сонымен бірге өз қоғамына зиянын тигізбейтін барлық нәрсені бойына сіңіретін тамаша қабілеті бар деп айта аламыз.

Әлемнің әртүрлі елдеріндегі полицияның тарихы мен қазіргі жағдайы оның оны құрған кез келген мемлекеттің өмір сүруінің және ол бекіткен заңдылықтың сенімді «күш» кепілі екенін көрсетеді. Полиция қылмыстық

құбылыстардың өсуіне тежеуші әсер етіп, заңнан тыс саяси әрекеттерді бейтараптайды, қоғамдық тәртіп пен мемлекеттің ішкі қауіпсіздігін тиісті деңгейде сақтауға мүмкіндік береді. Елдегі ішкі саяси-экономикалық жағдай күрделене түскен сайын полицияның рөлі де ұдайы артып, нығая түсуде. Осылайша, ғасырлар бойы сыннан өткен «Полиция неғұрлым күшті болса, мемлекет соғұрлым күшті болады» [37] деген қағида мінсіз жұмыс істейді.

3.2 Полиция қызметіндегі жұмыстың сервистік моделін енгізу болашағы және перспективалары

3.2.1 «Аймақтағы полицияның сервистік моделі» пилоттық жобасының іске асырылуына Қызылорда қаласы (Тасбөгет кенті) тұрғындарының көзқарасын анықтау

«Аймақтағы полицияның сервистік моделі» пилоттық жобасының іске асырылуына Қызылорда қаласы (Тасбөгет кенті) тұрғындарының көзқарасын анықтау мақсатында 150 респонденттің қатысуымен әлеуметтанулық зерттеу жүргізілді.

Аталған зерттеуге қатысқан респонденттердің 53,3% ерлер болса, 47,7% әйелдер болды. Сондай-ақ, сауалнамаға жауап берушілерді жас ерекшеліктеріне сәйкес талдайтын болсақ, олардың 20,7% (18-28 жас) жастар, 41,3% (29-40 жас) экономикалық белсенді азаматтар, 20,7% (41-52 жас) аға буын өкілдері, 10,7% (53-64 жас) егде жастағы респонденттер болып отыр. Сауалнамаға жауап берушілердің ұлттық құрамы - 100% қазақтар.

Сонымен қатар, сауалнамаға жауап берушілердің әлеуметтік мәртебесіне тоқталсақ, олардың 46,7% жұмыс жасайтындар, 28,0% жұмыссыздар, 12,7% үй шаруашылығындағы әйелдер, 8,0% кәсіпкерлер, 4,7% студенттер. Сауалнамаға қатысқан респонденттердің 62,0% соңғы 3 жылда полиция органдарына көмекке жүгінбегендері анықталды. Ал, олардан көмек сұраған респонденттердің үлесі 38,0% құрайды (Диаграмма 1).

Диаграмма 1 - Сіз соңғы 3 жылда полициядан көмек сұрадыңыз ба?

Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Сондай-ақ, респонденттердің 64,7% өздерінің мекенжайларына жауапты жергілікті полиция инспекторын танитынын жеткізсе, сауалнамаға

жауап берушілердің 35,3%, яғни 150 респонденттің 53-і жергілікті полиция инспекторын танымайтын болып шықты. Бұл көрсеткіш, сауалнамаға жүргізілген өңірдегі полицейлер мен тұрғындар арасында алшақтықтың бар екенін айқындап беруде (Диаграмма 2).

Диаграмма 2 - Сіз өзіңіздің үйіңізге қызмет көрсететін жергілікті полиция инспекторын білесіз бе?

Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Бұдан басқа, сұрауға қатысқан респонденттердің басым көпшілігі, яғни 84,7% полиция қызметкерлерінің соңғы 5 жылдағы жұмысына оң баға беріп, жоғары бағалаған (өте жақсы және жақсы жауап нұсқаларын қоса алғанда). Ал, бұл пікірге теріс көзқарасты азаматтардың бөлігі 15,4% (жаман және өте жаман жауап нұсқаларын қоса алғанда) құрап отыр (Диаграмма 3).

Диаграмма 3 - Сіз соңғы 5 жылдағы полицияның жұмысын қалай бағалайсыз?

Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Сонымен қатар, сауалнамада көрсетілген келесі сауал - респонденттердің тұрғылықты мекенжайларында өздерін қауіпсіз сезіну деңгейі 82,6% оң баға берген. Дегенмен де, респонденттердің 14,7% тұрғылықты мекенжайларын қауіпсіз, оның ішінде түнгі уақыттарда спирттік ішімдік ішкен азаматтардың жиі кездесетінін және соның салдарынан үрейленіп жүретіндерін жеткізген. Бұл көрсеткіш, әлеуметтанулық зерттеу жүргізілген аудан тұрғындары мас күйінде жүретін адамдардан қауіптенетіні және полиция өкілдерімен оларды қоғамдық орындардан аластату бойынша тиісті шаралардың төмен деңгейде жүзеге асырылуда деп пайымдаймыз (Диаграмма 4).

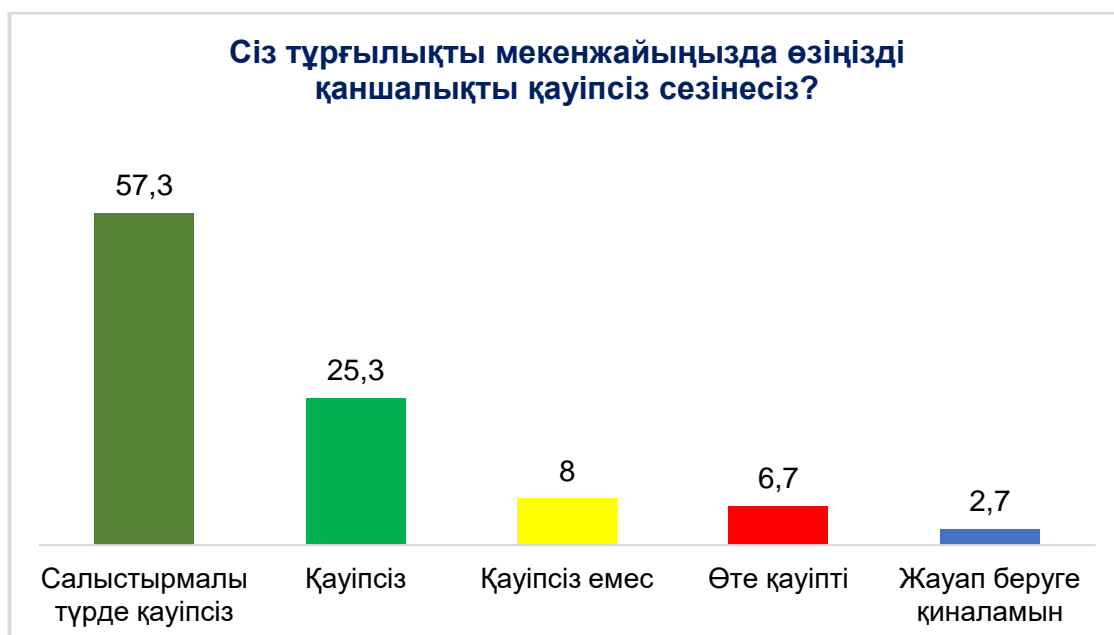

Диаграмма 4 - Сіз тұрғылықты мекенжайыңызда өзіңізді қаншалықты қауіпсіз сезінесіз?

Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Алайда, сұрауға қатысқан азаматтардың 60% өздерінің қауіпсіздігіне полиция жауап беруі керек деп белгілеген. Ал, әрбір адамның қауіпсіздігі үшін біз өзіміз жауап береміз деген респонденттердің үлесі 24,7% құраса, қауіпсіздік шараларына азаматтар мен полициялар жауап беруі қажет деген ұстанымдағы респонденттердің бөлігі 15,3% құрап отыр. Аталған көрсеткіштерді ескере келе, азаматтардың басым бөлігі қауіпсіздіктері үшін полицияға сүйенетінін аңғаруға болады (Диаграмма 5).

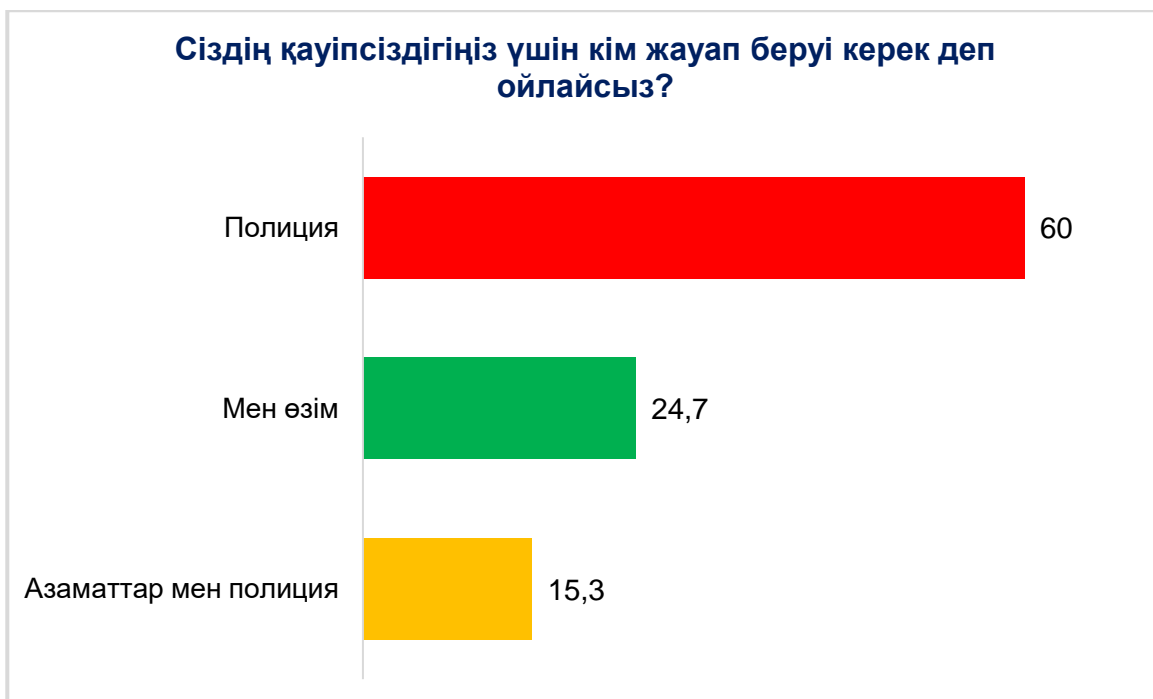

Диаграмма 5 - Сіздің қауіпсіздігіңіз үшін кім жауап беруі керек деп ойлайсыз?

Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Сондай-ақ, сауалнамаға жауап берген азаматтардың 71,3% өзін немесе қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін полицияға көмектесуге дайын екендерін жеткізсе, 20,7% респонденттер полицияға көмектесуден бас тартатындарын білдірген (Диаграмма 6).

Диаграмма 6 - Сіз полицияға өзіңізді және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге көмектесуге дайынсыз ба?

Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Осы орайда, жоғарыда көрсетілген сауалға ілеспе қойылған сұраққа респонденттердің жартысынан астамы (55,3%) қауіпсіздік мәселелерін талқылауға арналған жиналыстарға қатысуға дайын, ал қалғаны (44,7%) қауіпсіздік мәселелерін талқылауға бағытталған мәжілістерге қатысқысы келмейтіндерін жеткізген (Диаграмма 7).

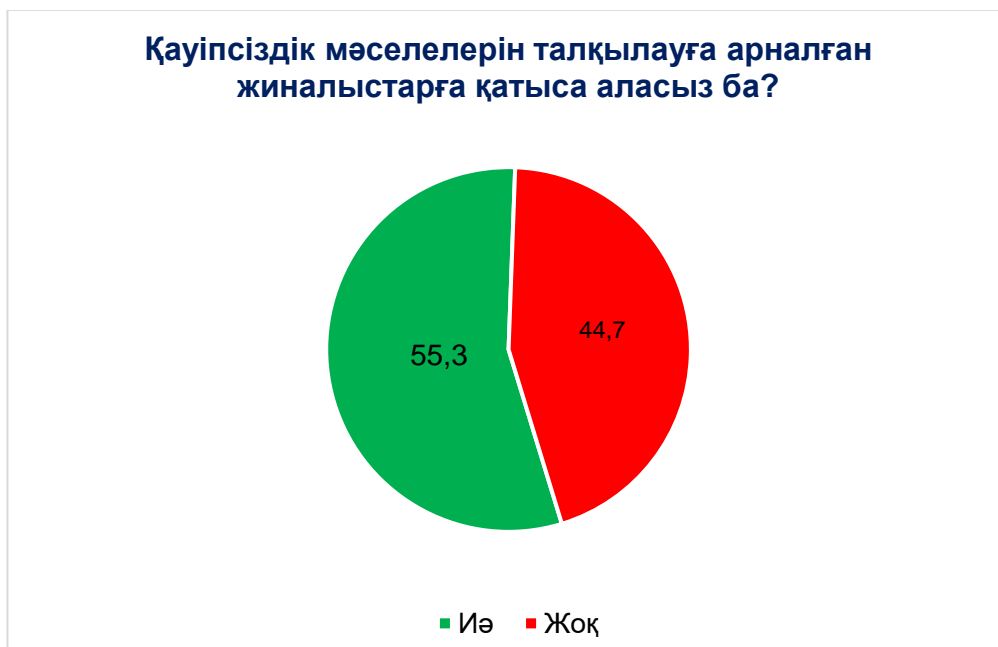

Диаграмма 7 - Қауіпсіздік мәселелерін талқылауға арналған жиналыстарға қатыса аласыз ба?

Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Бұдан бөлек, тұрғылықты баспанасы мен ауласының (бейнебақылау камераларының бар болуы, көшенің жарықтандырылуы және т.б.) қауіпсіздік шараларына қанағаттанбайтын респонденттердің құрамы 50,0% құраса, аталған пікірге теріс көзқарас танытқан респонденттердің бөлігі 46,7% құрап отыр.

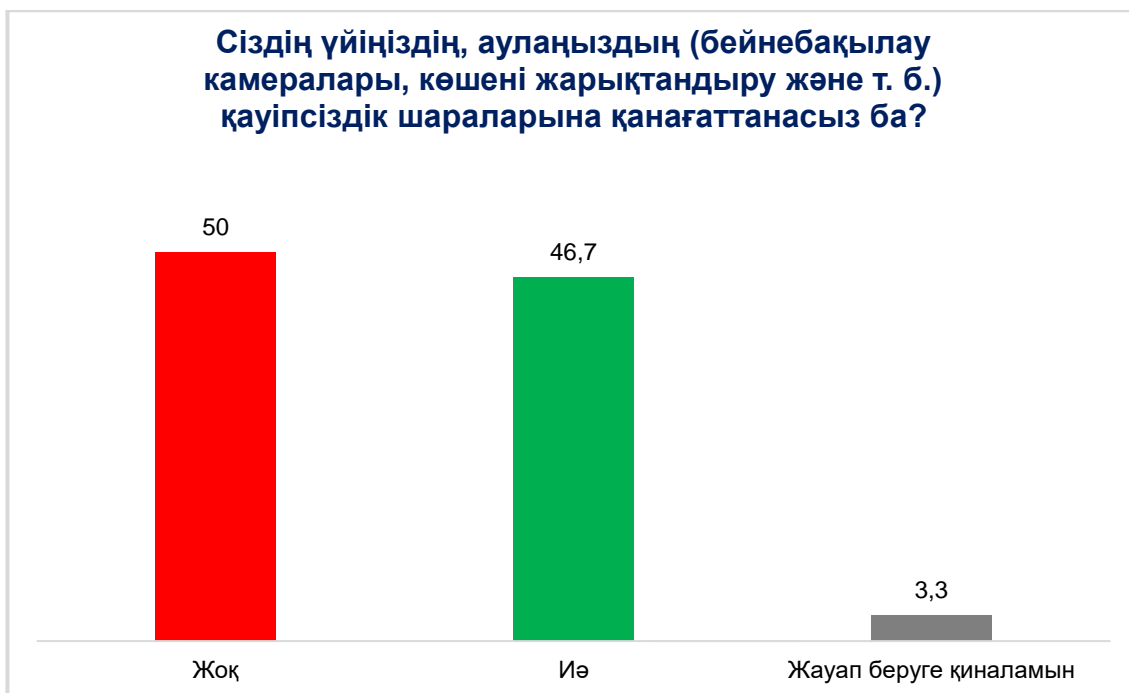

Диаграмма 8 - Сіздің үйіңіздің, аулаңыздың (бейнебақылау камералары, көшені жарықтандыру және т. б.) қауіпсіздік шараларына қанағаттанасыз ба?

Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Осыған орай, теріс пікірдегі азаматтар арасында сауалнамада көрсетілген ашық сұраққа жауап берген 40 респонденттің пікірі бойынша:

- мекенжайларындағы қауіпсіздік шараларын күшейту үшін бейнебақылау камераларының санын арттыру (25,0%);
- мас күйінде жүретін адамдарды қоғамдық орындардан тазарту (12,0%);
- полиция қызметкерлерінің қалықпен байланыс орнатудағы қызметін дұрыс жолға қоюды (11,0%) орынды деп есептейді (Диаграмма 9).

Диаграмма 9 - Сіздің тұратын жеріңіздегі қауіпсіздік проблемасын шешу үшін қандай шаралар қабылдау қажет?
Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Ендігі жерде, сауалнамаға қатысқан азаматтардың 76,7% құқық бұзушылықтың куәсі болып қалып жатса, полицияға хабарласатындарын білдірсе, респонденттердің 20,7% полицияға хабарласпайтындарын білдірген. Бұл ретте, әрбір бесінші респондент куә болу қосымша проблемалар туындатынын және олар проблемаларды қаламайтынын жеткізген (Диаграмма 10).

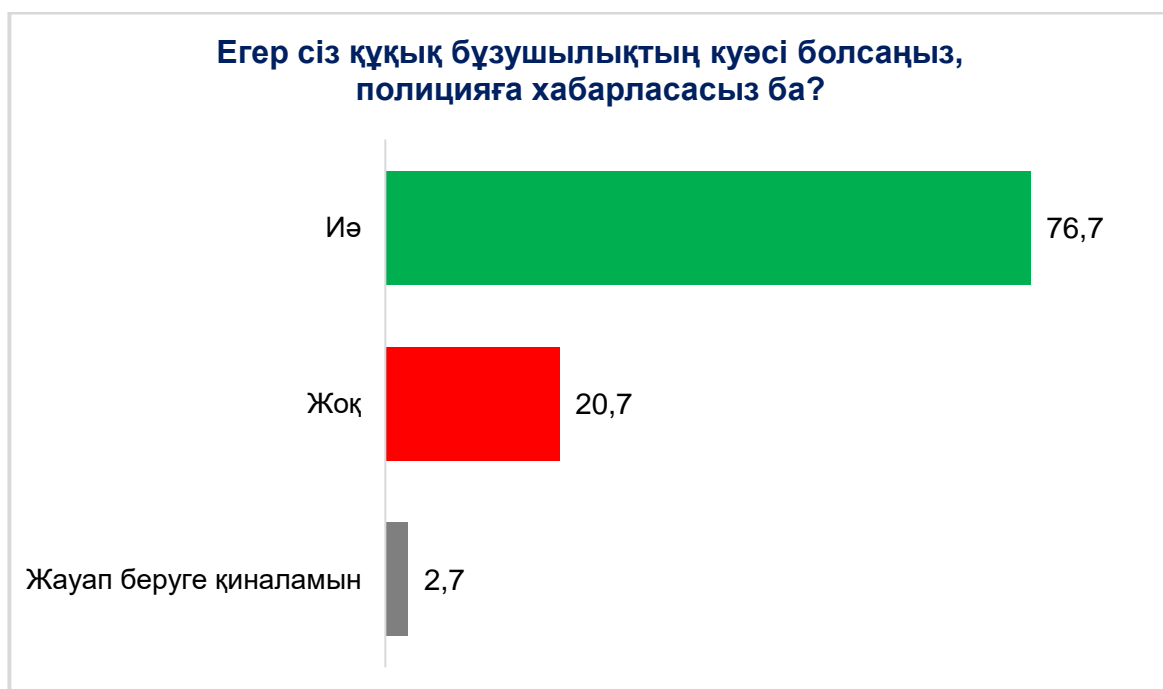

Диаграмма 10 - Егер сіз құқық бұзушылықтың куәсі болсаңыз, полицияға хабарласасыз ба?
Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Сондай-ақ, сауалнамаға жауап берушілердің 41,3% достарының заңсыз әрекеттері туралы хабардар болған жағдайда, полицияға хабарласпаймын деген көзқараста болса, аталған пікірмен келіспейтін, достарының заңсыз әрекеттері туралы білсе, дереу полицияға хабарласамын деген респонденттердің бөлігі 48,0% құрап отыр. Қалған 10,7% бұл сауалға жауап беруге қиналған (Диаграмма 11).

Егер сіз достарыңыздың заңсыз әрекеттері туралы білсеңіз, полицияға хабарласасыз ба?

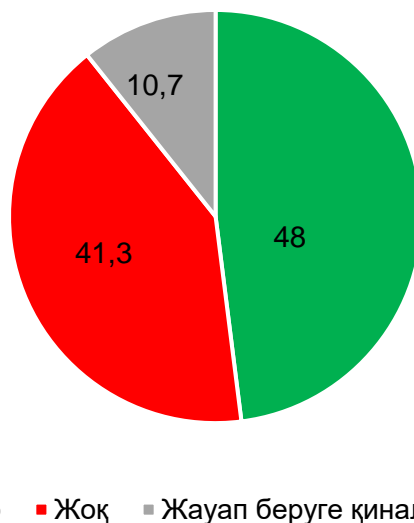

Диаграмма 11 - Егер сіз достарыңыздың заңсыз әрекеттері туралы білсеңіз, полицияға хабарласасыз ба?

Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Сонымен қатар, әлеуметтанулық зерттеуге қатысқан респонденттердің пікірінше, заңсыз әрекеттер жасалған жағдайда азаматтардың полицияға жүгінбеу себебіне көп жағдайда полицияға жүгінудің теріс тәжірибесінің болуы 36,0%, бұдан бөлек өзім шешемін дегендерде кездесуде және олардың үлесі 24,0% құраса, полицияға жүгінуді пайдасыз деп есептейтіндердің бөлігі 21,3% болып отыр. Сондай-ақ, полиция заңсыз әрекеттермен айналыспайды деп санайтындар 18,7% құрап отыр (Диаграмма 12).

Сіздің ойыңызша, оларға қатысты заңсыз әрекеттер жасаған кезде азаматтардың полицияға жүгінбеуінің себептері қандай?

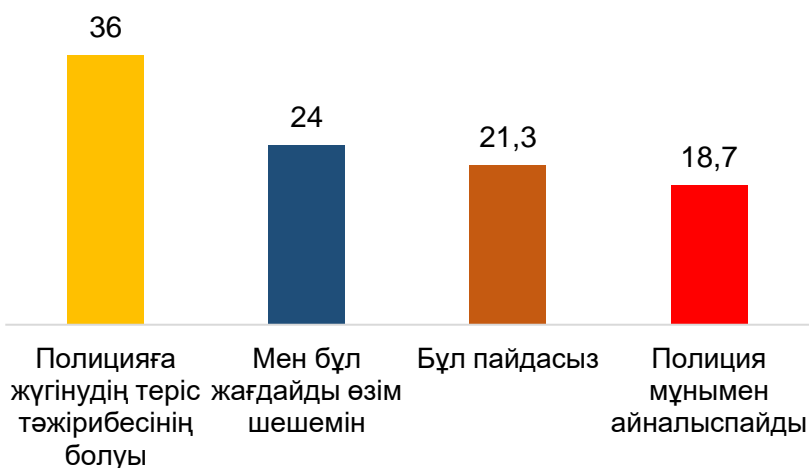

Диаграмма 12 - Сіздің ойыңызша, оларға қатысты заңсыз әрекеттер жасаған кезде азаматтардың полицияға жүгінбеуінің себептері қандай?

Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Осы орайда, жоғарыда көрсетілген көрсеткіштерді ескере отырып, азаматтардың заңсыз әрекеттерден қорғану мақсатында полицияға жүгінуі бойынша тұрғындардың сенім деңгейі төмен екенін назарларыңызға саламыз.

Бұдан басқа, полиция қызметкерлері сервистік қажеттіліктеріне байланысты азаматтарға жүгінген кезде, олардың қобалжу және мазасыздану сезімінің туындауына, респонденттердің 26,7% полиция қызметкерлерінен қорқатынын, 24,0% полиция қызметкерлері азаматтарға тосыннан келетінін, келу себебін білмегендіктен, 14,0% еріксіз кінә сезімі пайда болатынын, сондай-ақ, 10,0% полиция қызметкерлері себепсіз айып тағып, тұтқындауы мүмкін екенін алға тартқан. Бұған қоса, респонденттердің 6,7% полиция қызметкерлеріне сенбейтіндерін, өйткені олардан бәрін күтуге болатындарын жеткізсе, 4,0% полиция жағымсыз сезімдер тудырады деп жауап берген (Диаграмма 13).

Диаграмма 13 - Сіздің ойыңызша, полиция қызметкерлері азаматтарға жүгінген кезде олардың қобалжу және мазасыздану сезімі неде?

Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Сонымен бірге, әлеуметтанулық зерттеудің көрсеткіштеріне сүйеніп, жалпы респонденттер полициямен байланысудан бойларын аулақ ұстауға тырысатыны айқындалып отырғанын назарларыңызға сала отырып, дегенмен де респонденттердің 70,0% полицияға сенетіндерін жеткізген. Ал, әрбір

бесінші респондент 23,3% полицияға сенбейтіндерін білдірген (Диаграмма 14).

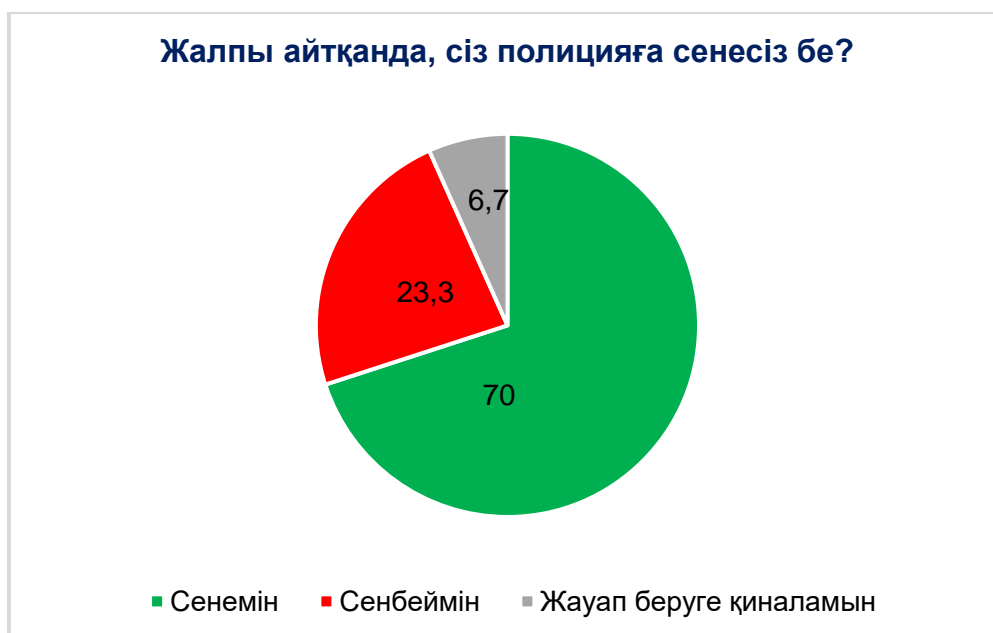

Диаграмма 14 - Жалпы айтқанда, сіз полицияға сенесіз бе?
Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Бұдан бөлек, аталған әлеуметтік зерттеу жүргізу аясында, сауалнамаға жауап берген респонденттердің 86,7% полицияға көмек бермегендерін жеткізсе, сауалнамаға қатысқан азаматтардың 12,0% ғана куәгер ретінде қол ұшын созып, көмек көрсеткендері анықталды (Диаграмма 15).

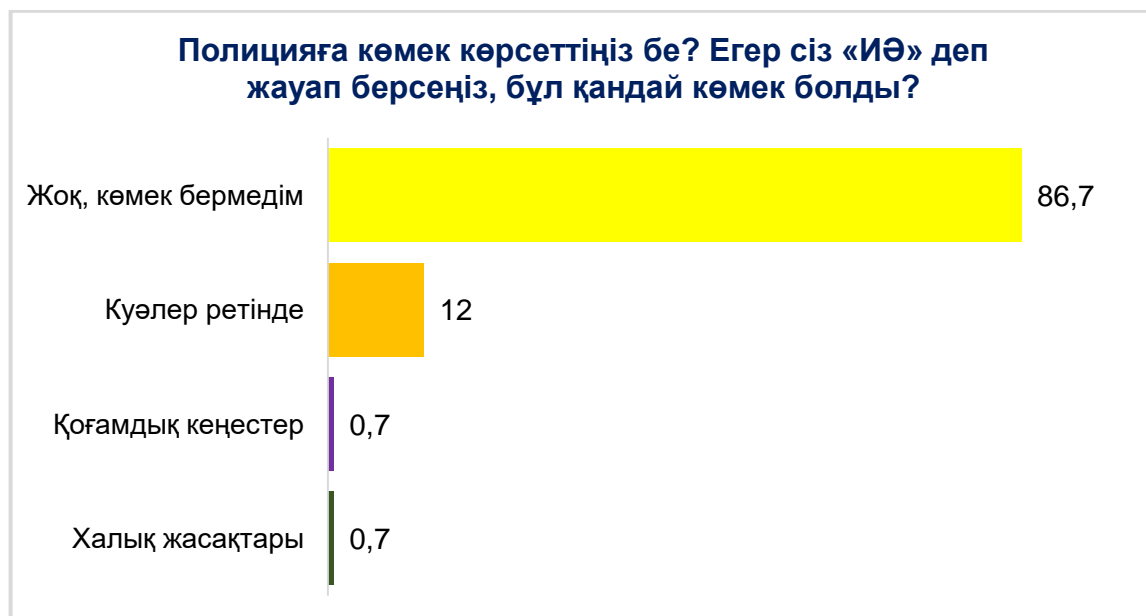

Диаграмма 15 - Полицияға көмек көрсеттіңіз бе? Егер сіз «ИӘ» деп жауап берсеңіз, бұл қандай көмек болды?
Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Сауалнамада респонденттердің қоғамдық қауіпсіздікке жауапты қызметтерге көмектесуге үлес қосу деңгейі зерделенді. Нәтижесінде, респонденттердің 4,0% ғана, яғни 150 респонденттің бар болғаны 6-уы қоғамдық қауіпсіздікке жауапты қызметтерге көмектесуге дайын екендерін жеткізген. Қалған респонденттердің 49,3% жағдайға байланысты шешім қабылдайтынын, 16,0% егер іс өзіне қатысты болған жағдайда көмектесуге болатынын алға тартса, сауалнамаға жауап берушілердің 15,3% көмек беруге келіспейтінін, қосымша проблемаларды қаламайтынын білдірген. Ал, респонденттердің 10,0% көмектесуден түбегейлі бас тартатынын жеткізген (Диаграмма 16).

Диаграмма 16 - Қоғамдық қауіпсіздікке жауапты қызметтерге көмектесуге дайынсыз ба?

Ескертпе - құқық қорғау органдары талдауы бойынша

Сонымен бірге, әлеуметтанулық зерттеудің көрсеткіштеріне сәйкес, полиция қызметкерлерінің оң әрекеттерін атап көрсету туралы қойылған ашық сұраққа 150 респонденттің 9,3% (14 адам) ғана ойларын қағазға түсірсе, оның 7-і полиция қызметкерлерінің оң әрекеттерін көрмегенін білдірген.

«Облыстағы полиция қызметінің үлгісі» пилоттық жобасын жүзеге асыру бойынша Қызылорда қаласының (Тасбөгет ауылы) тұрғындары арасында жүргізілген социологиялық сауалнама нәтижелеріне жүргізілген талдау халықтың полиция қызметіне деген көзқарасының маңызды аспектілерін айқындайды. және қоғамдық қауіпсіздік мәселелері. Өртүрлі жастағы, әлеуметтік және кәсіби топтардан тұратын 150 респондент қатысты, олардың барлығы қазақтар. Респонденттердің гендерлік құрамы дерлік тең болды (53,3% ерлер және 47,7% әйелдер), бұл сауалнама нәтижелерін осы

географиялық аймақ үшін жеткілікті репрезентативті деп санауға мүмкіндік береді.

Негізгі қорытындылардың бірі респонденттердің көпшілігі (62%) соңғы үш жылда полицияға көмекке жүгінбеген, бұл полиция қызметіне сенімнің төмен деңгейін немесе олардың қызметіне қажеттіліктің жоқтығын көрсетуі мүмкін. Дегенмен, сауалнамаға қатысқандардың 38%-ы бұрынғысынша көмек сұраған, бұл тұрғындар арасында полиция қызметіне қажеттілік бар екенін көрсетеді.

Бір қызығы, респонденттердің басым бөлігі (84,7%) полицияның соңғы бес жылдағы жұмысын оң бағалайды. Бұл полиция мен азаматтар арасындағы біршама қашықтыққа қарамастан, соңғысы полиция қызметкерлерінің жұмысындағы жақсаруды мойындайтынын көрсетуі мүмкін. Дегенмен, бұл ретте респонденттердің айтарлықтай бөлігі (76,7%) қылмыстың куәгері болған жағдайда ғана полицияға хабарласуға дайын, бұл полицияның бірінші кезекте профилактикалық емес, әрекет етуші орган ретіндегі рөлін атап көрсетеді.

Респонденттердің әлеуметтік жағдайы туралы мәліметтерді талдағанда олардың 46,7 пайызы жұмыспен қамтылған, ал 28 пайызы жұмыссыздар екені анықталды. Әлеуметтік топтардың бұл әртүрлілігі жаңа полиция моделін жүзеге асыруға қатысты азаматтардың кең тобының пікірлерін бағалауға мүмкіндік береді.

Ең маңызды аспектілердің бірі – полиция мен қоғамның өзара әрекеттесу мәселесі. Сауалнамаға қатысқандардың 64,7%-ы ғана өз аймағындағы жергілікті полиция инспекторын біледі, бұл полицейлер мен тұрғындар арасындағы қарым-қатынаста проблемалар бар екенін көрсетеді. Бұл қоғамдастықпен белсенді өзара іс-қимылды және оның қауіпсіздікті қамтамасыз етуге қатысуын көздейтін полиция қызметінің сервистік моделі жағдайында әсіресе маңызды.

Полиция қызметіне деген көзқарас респонденттердің тұрғылықты жеріндегі қауіпсіздік деңгейімен де анықталады. Қауіпсіздік деңгейін 82,6% оң бағалады, бірақ 14,7% қоғамдық орындарда мас адамдардың болуына алаңдаушылық білдірді. Бұл қоғамдық тәртіпті сақтау және алдын алу саласындағы полиция қызметінің маңыздылығын көрсетеді.

Қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін кім жауапты болуы керек деген мәселе маңызды аспект болып табылады. Көпшілік (60%) бұл полицияның міндеті деп санайды, сонымен қатар айтарлықтай бөлігі (24,7%) қауіпсіздікті қамтамасыз етуді қоғамдық міндет деп санайды.

Сондай-ақ сауалнама халықтың полициямен белгілі бір дәрежеде ынтымақтасуға дайын екенін көрсетті: 71,3% қауіпсіздікті қамтамасыз етуге көмектесуге дайын екендіктерін мәлімдеді. Алайда, 20,7% мұндай ынтымақтастықтан бас тартады, бұл полицияны қоғамның мейірімді және қолдаушы элементі ретінде қабылдауда бар кедергілерді көрсетуі мүмкін.

Жалпы, сауалнама нәтижелері қызылордалықтардың полицияға және қауіпсіздік мәселелеріне деген көзқарастарының әртүрлі екенін көрсетеді. Бір

жағынан, оң өзгерістерді мойындау және ынтымақтастыққа дайын болу, екінші жағынан, әсіресе полиция қызметкерлерімен жеке қарым-қатынас жағдайында қорқыныш пен сенімсіздік бар. Бұл Қазақстандағы ашықтыққа, жауапкершілікке және қоғаммен белсенді өзара іс-қимылға негізделген полиция қызметінің сервистік моделін одан әрі дамытудың маңыздылығын көрсетеді.

3.3 Әкімшілік полиция жұмысының сервистік моделінің ерекшеліктері

Дамыған әлемдегі заманауи полиция қызметі Мюнстердегі Халықаралық полиция конгресінде расталғандай, қоғамға пайдалы қызметке бағытталған. Талқылау полицияны халыққа қызмет көрсетуге бағытталған сервистік қызметке айналдыру мәселесіне қатысты болды. Бұл полиция қызметін ұйымдастыру мен басқарудың жаңа тәсілдерін әзірлеуді талап етті.

Конгрессте және дамыған елдер тәжірибесінде айқындалған негізгі аспектілер:

- Қоғамдық полиция қызметі: Жаңа тәсіл азаматтардың құқық қорғау процесіне қатысатын «қоғамдық полиция» үлгісіне негізделген. Бұл қоғамдастықтың нақты мәселелерін шешуге, қылмыс деңгейін төмендетуге және халықтың қауіпсіздік сезімін арттыруға назар аударуды қамтиды.

- Әлеуметтік полицияның технологиясы: Германия, Франция, Ұлыбритания және Жапония сияқты елдерде полиция қоғамдық сұраныс негізінде жұмыс істейді, қоғам қалағандай тәртіпті қамтамасыз етуге тырысады.

- Полицияның қоғамға қызметі: Полиция жазалаушы күш ретінде емес, әлеуметтік қызметтердің кең спектрін көрсететін қызмет көрсететін мекеме ретінде қабылданады.

- Полицияның функциялары: Полиция құқығы бойынша американдық оқулықтар полицияның негізгі функцияларын атап көрсетеді – қоғамдық тәртіпті сақтау, заңды қолдану және көмек көрсету. Полицияның ресми уақытының көп бөлігі азаматтардың мәселелерін шешуге көмектесуге жұмсалатыны атап өтілді.

- Полицияның қоғамдағы рөлі: Полиция қызметі барған сайын қоғамдастыққа негізделуде, қоғамдастық мәселелерін шешу және адамдардың қорқыныш пен қауіп сезімін азайту басымдыққа айналуда.

Дамыған елдерде қабылданған бұл тәсілдер мен қағидаттарды Қазақстандағы полиция жүйесін қоғам сұранысына барынша сай ету және полиция жұмысының тиімділігін арттыру мақсатында оны жаңғыртуға бағдар ретінде пайдалануға болады.

Әлемнің дамыған елдеріндегі қазіргі полиция тәжірибесі халыққа қызмет көрсетуге бағытталған бірқатар негізгі бағыттарды анықтайды. Бұл сала тәртіпті сақтаудың дәстүрлі міндеттерін ғана емес, сонымен қатар кең ауқымды әлеуметтік қызметтерді қамтиды.

Полиция қызметінің негізгі бағыттары:

- Халыққа әлеуметтік қызмет көрсету: шұғыл медициналық және психологиялық көмекті, жоғалған адамдарды іздеуді, қиын жол жағдайында көлік жүргізушілеріне көмек көрсетуді, жануарларды құтқаруды қамтиды. АҚШ-та мұндай қызметтер барлық полиция шақыруларының 30-40% құрайды [50].

- Қоғамдық тәртіпті сақтау: отбасылық және тұрмыстық жанжалдарға араласуды, көлік қозғалысын қамтамасыз етуді, шу деңгейін бақылауды, қоғамдық орындардан тәртіп бұзушыларды жоюды қамтиды.

- Англия мен Уэльстегі полиция құрылымы: жергілікті қауымдастықтармен қарым-қатынас орнатуда маңызды рөл атқаратын полиция офицері (констабль), арнайы констебль (толық емес және ақысыз) және полиция қауымдастығына қолдау көрсету офицерлері (PCSO) сияқты әртүрлі рөлдерді қамтиды.

- Полицияның міндеттемелері: Мысалы, Ұлыбританияда полиция күтілетін қызмет деңгейі туралы нақты міндеттемелерді, соның ішінде ең аз жауап беру уақытын, жергілікті полиция топтары үшін байланыстардың болуын және көшедегі қылмыс деңгейі туралы ақпаратты ұсынады.

- Чикаго полициясының баламалы стратегиясы: АҚШ-та полиция қызметі азаматтардың белсенді қатысуымен тұрғын үй және әлеуметтік қызметтер сияқты қалалық қызметтермен біріктірілген. Бұл стратегия азаматтардың өтініштеріне жылдам жауап беруді және тәртіпсіздікке байланысты мәселелерді шешу үшін бірлесіп жұмыс істеуді қамтиды.

Бұл тәсілдер полиция қызметінің дәстүрлі жазалау үлгісінен қызмет көрсетуге бағытталған моделіне ауысуын көрсетеді, мұнда полиция тек құқық қорғау органы ғана емес, сонымен қатар қоғамдастық мәселелерін шешуде маңызды әлеуметтік серіктес болады.

Ұлыбритания полиция қызметіне, ашықтықты қамтамасыз етуге және халықтың құқық қорғау органдарына сенімін арттыруға қатысты бірқатар инновациялық тәсілдер әзірледі.

Британдық тәжірибенің маңызды сәттері:

- Crimestoppers UK: Бұл қылмыс туралы хабарлаудың анонимді жолдарын, соның ішінде телефон қоңыраулары мен онлайн пішіндерді ұсынатын тәуелсіз қайырымдылық ұйымы. Бұл азаматтарға қылмыстар туралы ақпаратты олардың қауіпсіздігі үшін қорықпай бөлісуге мүмкіндік береді.

- Жыл сайынғы қылмысты зерттеу: 47 000-ға жуық ересек тұрғындардың жеке тәжірибесі мен қылмысты қабылдауын бағалау үшін сауалнама жүргізеді. Бұл полиция қызметін бағалауға көмектеседі және стратегиялық жоспарлауға әсер етеді.

- Жәбірленушілер мен куәгерлерді қолдау: Ұлыбританияда жәбірленушіні қолдау қызметі, жәбірленушінің өтемақы қызметі және әртүрлі салалардағы қылмыс туралы ақпаратқа қол жеткізуді қоса алғанда, бірнеше қолдау тетіктері бар.

- Жеке жауапкершілік және шағымдарды тәуелсіз тексеру: Полицияның шағымдарды қарау жөніндегі тәуелсіз комиссиясы полиция қызметкерлеріне қатысты шағымдарды тексерудің ашықтығы мен тәуелсіздігін қамтамасыз етеді.

- Үкіметтік емес ұйымдар (ҮЕҰ) мониторингі және сыни: үкіметтен тәуелсіз Liberty және Inquest сияқты ұйымдар полицияның саясатын немесе тәжірибесін сынайды және қамаудағы өлімге талдау жасайды [51].

Бұл тәжірибелер ашық және ашық полиция жүйесін құруға, азаматтардың құқық қорғау органдарына сенімін арттыруға және полиция мен қоғамдастықтың бірлескен күш-жігері арқылы қоғамдық тәртіпті нығайтуға көмектеседі.

3.4 Жергілікті полиция инспекторлары жұмысының сервистік үлгісінің ерекшеліктері

Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың бастамасымен Қазақстанда жергілікті полиция қызметінің реформасы жергілікті полиция инспекторларының (ЖПИ) дәстүрлі тәжірибесін қайта қарау және «жаяу полиция» принципіне негізделген жаңа тәсілдерді енгізу қажеттілігін көрсетеді. Бұл ЖПИ мәртебесін заңнамалық тұрғыдан нығайтуды және олардың тиімді жұмыс істеуі үшін жағдай жасауды көздейді.

Реформаның негізгі аспектілері:

- ЖПИ мәртебесін арттыру: ЖПИ аумақтық ішкі істер органдарының өкілдері ретінде жоғары мәртебеге ие болып, өз міндеттерін атқару мүмкіндіктерін кеңейту керек.

- Сервистік тәсілді жүзеге асыру: Халықпен жоғары сапалы өзара әрекеттесуге бағытталған сервистік тәсіл ЖПИ қызметінде жүзеге асырылуы тиіс.

- Жұмыс стандарттары мен процедуралары: Полиция көрсететін қызметтердің тиімділігі мен сапасын арттыру және қателерді азайту үшін нақты анықталған стандартты операциялық процедураларды енгізу маңызды.

- Талаптардан қорғау: Нақты процедуралардың болуы дау туындаған жағдайда белгіленген процедуралардың орындалғаны туралы дәлелдерді ұсыну арқылы құқық қорғау органдарын сот процестерінен қорғауға көмектеседі.

- Транспаренттік және қоғамдық сенім: Кейбір елдер, соның ішінде Америка Құрама Штаттары мен Канада, полицияның ашықтығын арттыру және олардың жұмысын жұртшылықтың түсінуін жақсарту үшін стандартты операциялық процедураларды жалпыға қолжетімді етеді.

Бұл шаралар полиция мен қоғамның өзара іс-қимылының сапасын арттыруға, құқық қорғау органдарына деген сенімді арттыруға және қазіргі заманның сын-қатерлері мен сын-қатерлеріне неғұрлым тиімді әрекет етуді қамтамасыз етуге бағытталған.

Қазақстандағы жергілікті полиция инспекторларының (ЖПИ) жұмысына стандартты операциялық процедураларды (СОП) енгізу жұмыстың сервистік үлгісіне көшуде шешуші рөл атқарады. Бұл процедуралар полиция жұмысының тиімділігі мен сапасын арттыруға, қателер ықтималдығын азайтуға және халықтың құқық қорғау органдарына сенімін арттыруға көмектеседі. Шетелде жиі сотталатын он стандартты операциялық процедураны және олардың СОП үшін салдарын қарастырайық:

- Күш қолдану: дене күшін қолдануды реттейді, оның шектен тыс қолданылуын болдырмайды және полиция әрекеттерінің заңдылығын қамтамасыз етеді.

- Қудалау және авариялық көлікті пайдалану: Төтенше жағдайларда сервистік көліктерді қауіпсіз іздеу және пайдалану рәсімдерін белгілейді.

- Азаматтардың арыз-шағымдарын қабылдау және өңдеу: полицияға сенім артуға ықпал ететін азаматтардың сауалдары мен шағымдарының тиімді және ашық механизмін қамтамасыз етеді.

- Психикалық ауруы бар адамдарға жауап беру: олардың қауіпсіздігі мен құқықтарын қамтамасыз ету үшін психикалық ауруы бар адамдармен өзара әрекеттесу тәсілдерін ұсынады.

- Жыныстық қудалау: мінез-құлық стандарттары және полиция күштерінде де, қоғамда да жыныстық қудалауға жауап беру.

- Ұстау: Ұсталғандарды ұстау жағдайларын реттейді, олардың құқықтары мен қауіпсіздігін сақтауды қамтамасыз етеді.

- Тактикалық операцияларды қолдану: полицияның арнайы операцияларын жүргізу тәртібін, оның ішінде арнайы техника мен тактиканы қолдануды анықтайды.

- Тұрмыстық зорлық-зомбылыққа әрекет ету: Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарын қорғау және кінәлілерді жауапқа тарту шараларын белгілейді.

- Дәлелдер және мүлік: тергеу кезінде дәлелдемелерді жинау, сақтау және пайдалану процедураларын белгілейді.

- Штаттан тыс және қосымша жұмыс: мүдделер қақтығысын болдырмау үшін полиция қызметкерлерінің қосымша қызметтен тыс әрекеттерін реттейді.

Бұл СОП полиция жұмысының сапасын арттырып, қателіктердің алдын алумен қатар, халықтың құқық қорғау органдарына деген сенімін арттыруға ықпал етеді. Олар қызметкерлердің іс-әрекеттеріндегі жүйелілікті қамтамасыз етеді, олардың жұмысын дұрыс бағалауды жеңілдетеді және уақыт пен ресурстарды үнемдеуге көмектеседі. СОП сонымен қатар полиция қызметкерлерінің біліктілігін арттыру мен оқытудың негізі болып табылады, бұл полицияны реформалау және жұмыстың сервистік үлгісіне көшу жағдайында ерекше маңызды.

Қазақстан республикасындағы жергілікті полиция қызметінің сервистік моделін дамыту бойынша ұсыныстар

Полицияның сервистік моделі билік органдарына деген сенім мен қорғалу деңгейін арттыру мақсатында қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелерін шешу бойынша полицияның, алдын алу субъектілерінің және жұртшылықтың бірлескен қызметі болып табылады.

Жалпы алғанда, сервистік моделді дамытуда үш негізгі вектор бар:

1. Азаматтардың полициямен байланысын барынша жеңілдетуге бағытталған (халыққа жақын болуы);
2. Азаматтардың полицияға қол жеткізуін барынша жеңілдетуге бағытталған (қадамдық қолжетімділік);
3. Халықпен тығыз серіктестік.

Халықаралық тәжірибе негізінде Ішкі істер министрлігі полицияның отандық сервистік моделін қалыптастыру бойынша жұмыс жүргізуде, Қарағанды облысы, Астана және Алматы қалалары аумағында оның әртүрлі нұсқаларын кезең-кезеңімен апробациялауда.

Қарағанды облысында Европадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымының (ОБСЕ) Бағдарламалар офисімен және Қарағанды облысының әкімдігімен ынтымақтастықта «Қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі сервистік тәсіл» пилоттық жобасы 08.01.2020ж. бастап іске қосылды.

Жоба шеңберінде Қарағанды облысы әкімдігінің жанынан Қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі ведомствоаралық топ (бұдан әрі - ҚҚВТ) құрылды.

Оның құрамына ішкі істер, прокуратура, денсаулық сақтау, білім беру, халықты әлеуметтік қорғау органдарының, жергілікті атқарушы органның (әкімдіктің), сондай-ақ қоғамдық институт өкілдері енгізілген.

ҚҚВТ мақсаты - полиция мен қоғам арасында серіктестік қарым-қатынас, сондай-ақ нақты аумақтағы құқықтық тәртіп жағдайына ортақ жауапкершілік орнату болып табылады.

Бұл ретте, топтың қызметін жалпы басқару және үйлестіру, әзірленген ұсынымдардың орындалуын қамтамасыз ету, алынған талдау негізінде проблемаларды шешу үшін қажетті ресурстарды бөлу әкімдік пен полиция жүзеге асыруда.

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі еліміздің барлық өңірлерінде қарағандылық жобаға ұқсас қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің сервистік тәсілдерін кезең-кезеңімен енгізу ұсынылуда.

Ол үшін әкімдіктер полиция департаменттерімен бірлесіп:

- 1) пилоттық аумақтарды облыс орталықтарында анықтау;
- 2) тиісті талдау жұмыстарын жүргізу және құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою жөнінде ұсынымдар әзірлеу үшін әкімдіктің, мемлекеттік органдардың (денсаулық сақтау, білім беру, әлеуметтік қорғау, үкіметтік емес ұйымдар және т.б.) өкілдері қатарынан (негізгі жұмыстан босатыла отырып) ведомствоаралық жобалау топтарын қалыптастыру;

3) мемлекеттік және қоғамдық қызметтің әртүрлі салаларында талдамалық жұмыс тәжірибесі бар қоғам белсенділері қатарынан жобалау топтарының басшыларын таңдау;

4) жобалау топтарының мүшелерін сервистік кабинеттермен, көбейту және көшіру техникасымен, ведомстволық бағынысты ақпараттық жүйелерге қолжетімділікпен қамтамасыз ету, сондай-ақ жобаны қаржыландыру;

5) жергілікті полиция қызметін материалдық-техникалық қамтамасыз етуді жақсарту бөлігінде «Өзгерістер жолы: әркімге лайықты өмір» Nur Otan партиясының сайлауалды бағдарламасын орындау жөніндегі жол картасын іске асыру бойынша ұйымдастырушылық және практикалық шаралар қабылдау керек.

Қазақстан Республикасы Президентінің көмекшісі – Қауіпсіздік Кеңесінің Хатшысы Ә.Ө. Исекешевтің төрағалығымен өткен кеңесте ағымдағы жылдың 4-ші тоқсанында облыстық құқық бұзушылық профилактикасы жөніндегі ведомствоаралық комиссияның қарауына жергілікті полиция қызметі жұмысының қауіпсіздікті қамтамасыз етудің сервистік моделіне көшу мәселелерін енгізу ұсынылды (кеңес отырысының 27.09.2021ж. №21-52-3.5 хаттамасы).

Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі Заңына сәйкес. «Ішкі істер органдары туралы» «Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары – адамдар мен азаматтардың өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін заңсыз қол сұғушылықтардан қорғауға, қоғамды қорғауға бағытталған құқық қорғау органдары. тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету». Полицияға сервистік функцияның берілуі олардың қоғамға белсенді түрде араласып, халыққа жақындау тенденциясының салдары болып табылады, полиция нормаларын сақтауға жауапты құқық қорғау органы мәртебесінен басқа әлеуметтік қызмет мәртебесіне ие болады. заң.

Мысалы, полиция «қылмысты азайту» міндетіне емес, өз жұмысын қоғамдық пікір көрсеткен мәселелерді шешуге бағыттауы керек: белгілі бір аумақта толып кетуді қалай жоюға болады;

жастардың өнімді жүгіру, бұзақылық әрекеттері не; саябақтар мен демалыс орындарында түнде жүруге қауіпті болатын жарықтандырудың жетіспеушілігін түзету; түнде азаматтық тыныштықты бұзу және т.б. Азаматтар полицияға хабарласқанда, олар қауіпсіздік мәселелерін анықтауға қатысады. Осыған байланысты қылмыстың жай-күйіне, құқықтық тәртіп пен қауіпсіздікті қамтамасыз етуге әсер ететін аталған мәселелерді шешу үшін ынтымақтастықтың жаңа әдістерін қолдану қажет.

Азаматтардың полицияға деген сеніміне қол жеткізу шарттарының бірі – жергілікті полиция қызметі қолданатын «полиция жаяу қашықтықта» қағидатын қолдану. Сервистік полицияның кешенді моделін құрудағы мақсат – барлық мемлекеттік органдар мен қоғамның тиімді өзара іс-қимылы арқылы, қылмыстың алдын алу, қоғамдық тәртіпті сақтау, халыққа дер кезінде көмек көрсету арқылы азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету. .

Бұл қоғамдық қауіпсіздікті барынша қамтамасыз етіп, азаматтардың полицияға толық сенімін арттыруға тиіс. Тұжырымдаманың негізгі ережелері 2025 жылдың соңына дейін жүзеге асырылады деп күтілуде.

Полиция қызметінің тұжырымдамасын әзірлеу үшін 2019 ж. Жоба еліміздің үш облысында: Қарағанды, Алматы және Көкшетауда басталды [45]. Полиция қызметінің моделін тиімді енгізу мақсатында келесі міндеттер тұжырымдалды:

- 1) тұрақты жұмыс істейтін ведомствоаралық әкімшілік қауіпсіздік тобын құру;
- 2) қауіпсіздік мәселелерін шешуге жұртшылықты тарту;
- 3) азаматтармен тікелей өзара іс-қимыл жасайтын ішкі істер органдары жұмысының стандарттары мен алгоритмдерін қайта қарау;
- 4) Білім және Мәдениет министрлігі, мемлекеттік органдар мен жұртшылық арасындағы өзара іс-қимыл тетіктерін әзірлеу және енгізу;
- 5) ішкі істер органдары мен Мемлекеттік күзет қызметінің қызметін бағалаудың жаңа өлшемшарттарын әзірлеу және енгізу;
- 6) МҚБ, сондай-ақ жергілікті полиция қызметінің қызметкерлері үшін қызмет көрсетуге бағытталған оқыту бағдарламаларын әзірлеу;
- 7) сервистік тәсілмен ақпараттық-технологиялық қамтамасыз ету;
- 8) азаматтардың ыңғайлылығы мен қауіпсіздігі үшін инфрақұрылымды дамыту;
- 9) қауіпсіздік мәселелерін шешуге проблемалық-бағдарланған тәсілді жүзеге асыру.

Оң тәжірибені енгізудің алғашқы нәтижелері Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің веб-сайтында орналастырылған, онда қалалық және аудандық ішкі істер бөлімдерінде 239 азаматтарды қабылдау пункті негізінде құрылғаны атап өтілді. Күнделікті қызмет көрсету 5 мыңнан астам азаматты құрайтын халыққа қызмет көрсету орталықтары. Қабылдау бөлімдеріне жүгінген азаматтар полиция ғимаратына бармай-ақ көп мәселені шешеді. Полицейлердің халыққа қызмет көрсетуінің ұқсас нысандары барлық полиция бөлімшелерінде құрылған, онда азаматтарға ыңғайлы болу үшін үй-жайлар тиісті инфрақұрылыммен қамтамасыз етілген.

Сондай-ақ, ай сайынғы ауқымды «Жолда қабылдау» акциясы ұйымдастырылып, тұрғындар өз мәселелерін жедел шешуге, заңгерлік көмекке жүгінуге, ішкі істер органдарының жұмысын жақсарту бойынша ұсыныстар енгізуге мүмкіндік алды.

Тұжырымдама жобасында соңғы ақпараттық технологияларды қолдану: бейнекамералар, дабыл жүйелері, фронт-офистер, сондай-ақ мобильді қосымшалар жасау, осы тақырыпқа арналған веб-сайттар мен форумдар ашу көзделген, бұл қызмет көрсету сапасына айтарлықтай әсер етеді. Осылайша, «102» мобильді қосымшасы іске қосылды. Бұл қызмет «Азаматтардың хабарламаларын қабылдаудың көп арналы процесі» жобасының бір бөлігі болып табылады, оның міндеті полицияны халыққа жақынырақ және қолжетімді ету болып табылады. Әзірленген қосымшаны

пайдалана отырып, елде орналасқан кез келген адам жасалған құқық бұзушылық туралы ақпаратты жібере алады. Бағдарлама қоңырау шалған жерге барған полиция отрядының орналасқан жерін бақылауға мүмкіндік береді. Жүйе сонымен қатар аудио немесе бейне қоңырау арқылы оператормен байланысты пайдалана отырып, сұраныстарды жіберу қызметтерін көрсетуге арналған.

Шетелдік тәжірибе негізінде «SOS Button» жобасы әзірленді – Ішкі істер министрлігі көшелерде, қоғамдық орындарда және тас жолдарда орнатуды ұсынып отырған шұғыл шақыру құрылғысы. Дүрбелең түймесінің жұмыс принципі қарапайым – оны басу арқылы құқық бұзушылық туралы хабарлама жіберуге немесе көмек алу үшін полицияға хабарласуға болады.

Бүгінде баланың орналасқан жерін бақылауға мүмкіндік беретін «Мені тап» балалар қауіпсіздігі жүйесі іске қосылуға дайын. Қауіпсіздіктің жаңа технологиясы смартфон арқылы балаларының қимылын алыстан бақылай алатын ата-аналарды бақылау құралы ретінде қызмет етеді. Қауіпті жағдайда бала түймені басады, дабыл сигналы автоматты түрде ата-аналар мен полицияға беріледі, бұл олардың белсенді жұмыс істеуіне және балаларға қатысты қауіптердің алдын алуға мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі ұсынып отырған барлық жобаларды өкілді органдар атап өтеді, келешегі зор және жаңа заман талабына сай, жан-жақты ойластырылған және қолдануға оңай деп аталды. Шынында да, мемлекеттік қызметтерді автоматтандыру оларды халыққа көрсету уақытын қысқартуға мүмкіндік береді және нәтижеге бағытталған. Бұл ретте сервистік полиция шеңберінде қызметкерлердің тиімділігін бағалау әдістемесін әзірлеуді зерделеу қажет деп санаймыз. Бұл ереже әрбір қызметкердің өз қызметін азаматтардың оң бағалауына мүдделілігін көздейді. Мониторинг жүргізу үшін ХҚО қызметкерлерін бағалау принципі негізінде автоматтандырылған деректер базасын әзірлеу қажет. Осыған орай, Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің оқу орындарына азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етудің жаңа көзқарасына бағытталған кәсіби кадрларды даярлауда үлкен жауапкершілік жүктеліп, бұл сала мамандарды даярлау жүйесіндегі басым бағыт болып табылады. және кадрларды іріктеу.

Магистрлік жоба аясында ішкі істер органдарында сервистік үлгіні енгізуді дамыту бойынша бірқатар ұсыныстар ұсынылады:

1. Жергілікті полиция инспекторының жұмысының «парадигмасын» қайта қарау

Жергілікті полиция инспекторларының жұмысының «парадигмасын» қайта қарау халықпен өзара әрекеттесу тәсілін өзгертуді көздейді. Тұрғындармен 100% байланыс орнатуды мақсат етпей, күш-жігерді профилактикалық қызығушылық тудыратын адамдармен қамтуға бағытталу керек. Ол сондай-ақ Жергілікті инспекторлардың иерархиялық бағыныстылығын өзгертуді, кейбір лауазымдарды жоюды және олардың функцияларын басқа бөлімшелерге беруді ұсынып отыр. Бұл орналастыруды

қайта қарауды және полиция басшысының лауазымын «бас Жергілікті инспектор» деп өзгерту мүмкіндігін қамтиды. Сондай-ақ отбасы мен кәмелетке толмағандарға көрсетілетін қызметтерді біріктіріп, әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету функцияларын пробация қызметіне беруді қарастыру ұсынылады. Елді мекендердің жағдайына және қылмыстық жағдайға байланысты жергілікті инспекторлардың жаңа жүктеме нормаларын белгілеу де ұсынылған өзгерістердің бір бөлігі болып табылады.

2. Юрисдикциялық өкілеттіктерді кеңейту

Жергілікті полиция инспекторларының құзыретін кеңейту құқық бұзушыларды полиция учаскелері мен соттарға қайта-қайта жеткізу қажеттілігін болдырмау үшін, әсіресе ауылдық жерлерде әкімшілік жаза қолдану мүмкіндігін қарастырады. Бұған жауапкершілікті саралау және алдын алу қызметін күшейту тәсілі ретінде шартты түрде әкімшілік айыппұл салуды енгізу де кіреді. Жергілікті инспекторлардың процессуалдық дербестігін күшейту үшін тергеу процесін жеңілдету және жеделдету мақсатында бірқатар баптарда көрсетілген әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарау кезінде олардың өкілеттіктерін кеңейту ұсынылады. Сондай-ақ жергілікті инспекторларға жекелеген қылмыстық құқық бұзушылықтар бойынша олардың қоғамдық қауіптілігі төмен екендігін ескере отырып, сотқа дейінгі тергеп-тексерулерді жүргізу өкілеттіктерін беру мүмкіндігі қарастырылуда.

Жергілікті инспекторлардың бірқатар әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істерді қарау кезіндегі өкілеттіктерін кеңейту ұсынылады, оның ішінде 132, 147-баптар, 190-баптың 1-бөлігі, 191, 192, 196, 197, 198, 204-1, 359, 1-бөлім. 395-баптың 1-бөлігі, 396-баптың 1-бөлігі, 420, 421, 422, 432, 433, 434-1, 437-баптың 2-бөлігі, 438-баптың 1 және 2-бөлігі, 441-1-бап, 444-баптың 1-бөлігі, 1-бөлігі 450, 458, 464, 469, 470-баптың 1-бөлігі 480, 484, 485, 485-1, 486, 487-баптар, 1, 9, 10-бөліктер және 489-бап, 495-баптың 1-бөлігі, 499-баптың 1-бөлігі, 505-баптың 2-бөлігі, 510-баптың 1, 2, 3 және 5 бөліктері, 512-баптың 1-бөлігі, 513-баптың 1-бөлігі, 514-баптың 1-бөлігі, 515-баптың 1-бөлігі, 517-баптың 3-бөлігі, 518-баптың 1-бөлігі, 519-баптың 3, 5 және 6-тармақтары, 559-баптың 1, 2, 4 және 5-бөлігі, 560, 562-баптың 4-бөлігі, 564-баптың 4-бөлігі, 566-бап, 571, 573-баптың 3-бөлігі, 590-баптың 3, 8, 10-бөлігі, 591, 592, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602-баптың 4 және 5-бөліктері, 603-баптың 3-бөлігі, 612-баптың 4, 5 және 6-бөлігі, 1,3-баптары; 613, 614-баптардың 1, 13-бөлігі, 615, 617, 619, 619-1-баптардың 3-бөлігі, 621, 625-баптардың 2-бөлігі (автомобиль көлігіндегі бұзушылықтарды қоспағанда), 626, 630-баптың 2-бөлігі, 631, 632, 635-баптың 1 және 2-бөліктері.

Сондай-ақ жергілікті инспекторларға Қылмыстық кодекстің 140 (Кәмелетке толмағандарды тәрбиелеу жөніндегі міндеттерді орындамау) және 187 (Ұсақ ұрлық) баптары бойынша қылмыстық құқық бұзушылықтар бойынша сотқа дейінгі тергеп-тексеру өкілеттіктерін беру талқылануда. Бұл ретте аталған құқық бұзушылықтардың қоғамдық қауіптілік дәрежесінің

төмендігін ескере отырып, тергеп-тексеру процесін жеңілдету қажеттігі атап өтіледі.

3. Әкімшілік процеске қатысушылар үшін процессуалдық кепілдіктерді күшейту

Әкімшілік іс жүргізудегі процессуалдық кепілдіктерді күшейту шеңберінде әкімшілік қамауға алу тәсілін өзгерту ұсынылады. Сот қарауына дейін 24 сағатқа дейін қамауда ұстауды пайдаланған қызметкерлердің әрекетіне шағымдарды азайту үшін 12 сағат әкімшілік қамаққа алуды 1 АЕК көлеміндегі айыппұлмен байланыстыру ұсынысына ерекше назар аударылады. Бұл өзгеріс ӘҚБтК-нің 50-бабының 3-бөлігіне сәйкес көзделген.

Сондай-ақ ҚР ӘҚБтК-нің 796-бабында көрсетілген қауіпсіздік шараларын көлік құралдарын немесе шағын қайықтарды басқарудан шығару және мас күйінде куәландыру сияқты жекелеген санаттарға бөлу туралы ұсыныс қарастырылуда. Бұл бөлімше аталған шараларды қолдану процесін жеңілдетіп, азаматтарды емдеу мекемелеріне тасымалдау қажеттілігін жояды. Полиция қызметкерлерімен куәгерлерді тарта отырып, міндетті түрде фото-бейне түсіру арқылы алкотестер немесе экспресс-тесттер қолдану ұсынылады. Азаматтар наркологиялық диспансерлерде тест нәтижелеріне шағымдана алады.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың елеусіздігі институтын нақтылау қажеттігіне де назар аударылады. Қолданыстағы заңнамада бұл үшін нақты критерийлер қарастырылмаған, бұл босату тетігінің толық пайдаланылмауына әкеледі және сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін арттырады. Осылайша, ведомстволық есепке алу мен полицияға сенімге теріс әсер ететін құқық бұзушылықты құжаттамасыз ауызша ескерту мүмкіндігі бар.

Сондай-ақ нормалардағы қайшылықтарды жою және құқықтық түсінікті жақсарту мақсатында кодификацияланған заңнамадағы «Әкімшілік қамауға алынған адамның бостандығын нақты шектеу» түсінігін нақтылау ұсынылады.

Сондай-ақ ӘҚБтК-нің 38-тарауына органның немесе лауазымды адамның әкімшілік іс жүргізудегі іс жүргізу құқықтарын айқындайтын норманы енгізу ұсынысы да маңызды жайт болып табылады. Бұған қазіргі уақытта реттелмеген шағымдану құқығы кіреді.

4. Бағалау критерийлерін бекіту

Жергілікті полиция инспекторларының жұмысын бағалау критерийлерін қарастыру олардың қызметінің тиімділігін арттырудың негізгі аспектісі болуы тиіс. Олардың жұмысын бағалау, ең алдымен, ЖПИ қызметі туралы халықтың пікіріне негізделуі маңызды. Ол үшін ЖПИ жұмысының әртүрлі аспектілерін ескеретін критерийлер кестесін қамтитын кешенді бағалау механизмін әзірлеу және қолдану қажет.

Жасалған хаттамалар саны сияқты ЖПИ жұмысының қолданыстағы цифрлық көрсеткіштері кәсіби әлеуетті көрсететін қосымша көрсеткіш ретінде қарастырылуы керек. Профилактикалық жұмыс сапасының

анағұрлым маңызды көрсеткіші аудандағы құқық бұзушылықтар санының азаюы болуы керек.

Полиция бөлімшесінің қызметін бағалау тек жалпы бөлімшенің қызметі негізінде ғана емес, сондай-ақ әрбір полиция қызметкерінің, оның көмекшісінің, сондай-ақ полиция қызметкерінің жеке жұмысы ескеріле отырып жүргізілуі керек. Маңызды критерий – қызметкерлердің бас инспектор лауазымындағы жұмыс өтілі, бұл олардың тәжірибесі мен жергілікті жағдайларды білу деңгейін көрсетеді.

ЖПИ жұмысына халықтың сенімін қалыптастыратын негізгі критерийлер мыналар болуы керек:

- Отбасы-тұрмыстық қатынастар саласындағы қылмыстардың алдын алу.

- Басқа құқық бұзушылықтардың алдын алу және алдын алу.

- ЖПИ әкімшілік іс жүргізу қызметі.

- Қоғамдық тәртіпті сақтауға азаматтарды тарту.

- ЖПИ жұмысына қатысты тұрғындардың арыз-шағымдары мен кері байланысына әрекет ету.

Бұл тәсіл жергілікті инспекторлардың жұмысын объективті бағалауға мүмкіндік беріп, халықтың полиция органдарына сенімін нығайтуға ықпал етеді.

5. ЖПИ қызметін цифрландыру

Жергілікті полиция инспекторларының жұмысын цифрландыру автоматтандырылған жұмыс орнын немесе ЖПИ электронды кеңсесін құруды көздейді. Бұл өтініш берушілермен және халықпен өзара әрекеттесу процесін оңтайландыру, сонымен қатар уақыт шығындарын азайту үшін қажет.

ЖПИ электрондық кеңсесі келесі функцияларды қамтамасыз етуі керек:

- Жергілікті полиция қызметкерінің жеке және байланыс деректерін, сондай-ақ оның тағайындалу кестесін беру.

- Әкімшілік аумақтағы қылмыстық жағдай туралы ақпарат.

- Стандартты құжат үлгілерін пайдалану мүмкіндігі бар электрондық құжат айналымы, оған әкімшілік процедуралардың түсіндірмесі, төтенше жағдайларда әрекет ету алгоритмдері, жұмыс жоспарлары және т.б.

- Полицияның ақпараттық және жедел есепке алу жүйесіне және қызмет көрсету аймағындағы бейнекамералардағы суреттерге қол жеткізу.

- Азаматтарға ыңғайлы болу үшін қажетті құжаттарды алуға, қабылдауға жазылуға немесе онлайн режимінде қажетті ақпаратты алуға мүмкіндік беретін электронды қабылдау.

- Тұрғындар үшін өзекті ақпаратты, соның ішінде ағымдағы оқиғалар, іздеулер және т.б. туралы ақпаратты қамтамасыз ету.

- Азаматтардың аудандағы ауыр қылмыстарды, тұрмыстық зорлық-зомбылықты, төзбеушілік көріністерін, қару-жарақ пен есірткінің

заңсыз айналымын тергеуге қатысты анонимді хабарламаларды қалдыру мүмкіндігі.

- Тұрғындарға сайттағы мәселелер туралы өз ойларымен бөлісу және оларды шешу жолдарын ұсыну мүмкіндігі.

Сондай-ақ әртүрлі ақпараттық жүйелердегі бақыланатын тұлғалардың іс-әрекетін автоматты түрде бақылайтын «Профилактикалық бақылау» ақпараттық жүйесін әзірлеген жөн. Бұл жүйе ЖПИ электрондық кеңсесімен біріктірілген және компьютерлер мен планшеттік құрылғылар үшін әзірленген болуы керек. Бұл бақылау тиімділігін арттырады және тікелей байланыстар қажеттілігін азайтады.

6. Кадр саясатын жетілдіру.

Кадрлық саясат шеңберінде жергілікті полиция инспекторлары қызметін (ЖПИ) жергілікті кадрлармен толықтыру ұсынылады. Бұған білім беру ұйымдарының, еңбек ұжымдарының және азаматтар жиындарының ұсыныстарын ескеру жатады. Қазақстанда жинақы тұратын әртүрлі диаспоралардың міндетті ұлттық өкілдігіне ерекше назар аудару қажет. Бұл тәсіл полиция мен халық арасында тығыз байланысты тез орнатуға, азаматтардың олардың қызметіне сенімін нығайтуға және қажетті ақпаратты жинау үдерісін жеделдетуге мүмкіндік береді.

Жас қызметкерлер тәжірибелі тәлімгердің жетекшілігімен екі жыл ассистент болып жұмыс істегеннен кейін, оның ішінде ардагерлермен жұмыс істегеннен кейін ғана ЖПИ лауазымына тағайындалады деп күтілуде. Бұл тиімді жұмыс істеу үшін қажетті практикалық тәжірибе мен дағдыларды алуға бағытталған.

Бас инспектордың көмекшілері ретінде азаматтық тұлғаларды, әсіресе педагогикалық немесе басқа әлеуметтік салада айтарлықтай тәжірибесі бар азаматтарды қосу мүмкіндігі де қарастырылуда. Бұл ЖПИ жұмысының әлеуметтік құрамдас бөлігін күшейтеді.

Ұсынылған жұмысқа қабылдау үлгісіне байланысты ЖПИ үшін кәсіби оқыту жүйесі қайта қаралатын болады. Ерекшелігі – жергілікті полиция қызметкерлеріне халықпен қарым-қатынас орнату және азаматтармен тиімді қарым-қатынас орнату жолдарын үйренуге көмектесетін қолданбалы психологияның арнайы курсының енгізілгені. Тренингтің маңызды элементі блогерлермен, құқық қорғаушылармен және қоғамдық кеңес мүшелерімен тұрақты сессиялар болып табылады, бұл қызметкерлердің өз аймағының тұрғындары туралы хабардарлығын арттырады және халықпен байланысын нығайтады.

Қорытынды

Бұл магистрлік жоба полиция қызметінің сервистік үлгіге көшуіне баса назар аудара отырып, Қазақстан Республикасындағы полицияны реформалау үдерісін жан-жақты зерттеуге арналған. Зерттеу нәтижелері полиция органдарының жұмысына жаңа тәсілдерді енгізу олардың тиімділігін арттыруға және халықпен өзара іс-қимылды жақсартуға көмектесетінін көрсетті.

Зерттеудің негізгі нәтижелері:

1) Сауалнама Қазақстан азаматтарының полиция жұмысындағы оң өзгерістерді қабылдап, қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде ынтымақтастыққа дайын екендіктерін көрсетті.

2) Оң үрдістерге қарамастан, полицияға сенімсіздікпен байланысты проблемалар бар, әсіресе полиция қызметкерлерімен жеке қарым-қатынаста. Қоғамдық тәртіпті сақтау және алдын алу саласындағы мәселелер де анықталды.

3) Дамыған елдердің тәжірибесімен салыстырмалы талдау шетелде қолданылатын көптеген қағидаттар мен тәсілдерді Қазақстанда бейімдеп, табысты енгізуге болатынын көрсетті.

4) Талдау негізінде полиция жұмысының сервистік моделін одан әрі дамыту, оның ішінде процессуалдық механизмдерді жетілдіру, цифрландыру, кадрлық саясат және қоғамның қатысуын күшейту бойынша ұсыныстар тұжырымдалды.

Зерттеуде құқық қорғау органдарындағы реформаларды жалғастырудың маңыздылығы, әсіресе, халықтың сенімін нығайту және полиция органдары қызметінің тиімділігін арттыру тұрғысында көрсетілген. Бұл полиция қызметінің ұйымдастырушылық аспектілерін өзгертуді ғана емес, сонымен қатар кадрларды тәрбиелеу мен оқытуға, қоғаммен өзара іс-қимылды жақсартуға баса назар аударуды қамтиды.

Тағы бір маңызды аспект – көрсетілетін қызметтердің сапасын арттыруға және полиция қызметінің ашықтығын арттыруға көмектесетін цифрлық технологиялар мен инновациялық шешімдерді пайдалану. Мобильді қосымшалар, бейнебақылау жүйелері және азаматтармен өзара әрекеттесу үшін электронды платформалар сияқты құралдарды енгізу полиция жұмысының тиімділігін айтарлықтай арттырып, азаматтардың өз жұмысына деген сенімі мен қанағаттану деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Қызмет көрсету моделін жақсарту бойынша ұсыныстар:

- Қарым-қатынас дағдылары, жанжалдарды басқару және кәсіби этика курстарын қоса, қызмет көрсету үлгісіне бағытталған оқыту және кәсіби даму бағдарламаларын әзірлеу.

- Полиция мен азаматтық қоғам арасында тұрақты диалог үшін алаңдарды құру, оның ішінде қоғамдық кеңестер, қоғамдық сенім мен

полиция қызметінің тиімділігін арттыру мақсатында сауалнамалар мен кері байланыс.

- Транспаренттікті, бақылауды және есептілікті жақсарту үшін заманауи ақпараттық жүйелер мен цифрлық құралдарды енгізіңіз, бұл қызмет көрсету сапасы мен жауап беруді жақсартуға көмектеседі.

- Объективті критерийлер мен трендтерді талдау негізінде жоспарлау, ресурстарды бөлу және шешімдер қабылдау үшін деректер мен аналитиканы пайдаланады.

- Құқық бұзушылық пен құқық бұзушылықтың алдын алу бағдарламаларын, оның ішінде заңдылықты нығайтуға және қылмыстың алдын алуға бағытталған ағарту және ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын кеңейту.

- Тиісті материалдық-техникалық базамен, заманауи құрал-жабдықтармен қамтамасыз ету және қызметкерлердің ынтасы мен тиімділігін арттыруға мүмкіндік беретін әлеуметтік қолдау көрсету.

Халықаралық тәжірибе мен ұлттық ерекшеліктерді біріктіру жолдары:

- Қазақстандағы табысты тәжірибелерді бейімдеу және енгізу үшін полиция қызметі саласындағы дамыған елдердің, әсіресе әлеуметтік және мәдени ерекшеліктері ұқсас елдердің тәжірибесін талдаңыз.

- Халықаралық полиция ұйымдарымен серіктестік орнату және білім және тәжірибе алмасу мақсатында бірлескен тренингтер, семинарлар және жұмыс сапарларын өткізу.

- Құқық қорғау органдарын дамытуға бағытталған халықаралық бағдарламаларға белсенді қатысу, бұл кәсіби құзыреттерді нығайтуға және тәжірибе алмасуға мүмкіндік береді.

- Қазақстанның ұлттық ерекшеліктерін, құқықтық жүйесі мен мәдени дәстүрлерін ескере отырып, полиция қызметіне халықаралық стандарттарды енгізу.

- Қазақстандық полиция қызметкерлерін сервистік модель шеңберінде заманауи әдістер мен әдістерге оқыту үшін халықаралық сарапшылардың қатысуымен білім беру және оқыту бағдарламаларын құру.

Бұл шараларды қабылдау Қазақстандағы полиция жұмысының сапасын арттырып қана қоймайды, сонымен қатар ұлттық құқық қорғау жүйесінің халықаралық қоғамдастыққа интеграциялануына, құқық қорғау және құқық қорғау саласындағы кәсібилік пен тиімділіктің жоғары деңгейін қамтамасыз етуге ықпал етеді.

Қорытындылай кере, бұл зерттеу жүзеге асырылатын шаралардың тиімділігін тұрақты мониторингілеу және бағалау, сондай-ақ қоғамды полиция қызметінің жаңа тәсілдерін талқылау және әзірлеу процесіне белсенді түрде қосу қажеттілігін көрсетеді. Құқық қорғау жүйесін реформалауға кешенді және жүйелі көзқарас қана қоғамдық қауіпсіздік пен тәртіпті қамтамасыз ету саласындағы елеулі және тұрақты жақсартуларға қол жеткізеді.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Назарбаев Н.А. Послание Президента народу Казахстана «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни» от 5 октября 2018 г. URL: https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/opublikovan-polnyiy-tekst-poslaniya-nazarbaeva-narodu-354942.
2. Об утверждении Дорожной карты по модернизации органов внутренних дел на 2019-2021 годы: Постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2018 года № 897 // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1800000897>
3. Оксана Скибан. О доверии казахстанцев к политике рассказал Тургумбаев. Нур-Султан. 21.02.2020 // [zakon.kz. https://www.zakon.kz/5008494-bolshinstvo-kazahstantsev-vse-eshche-ne.html](https://www.zakon.kz/5008494-bolshinstvo-kazahstantsev-vse-eshche-ne.html)
4. Oxford Languages // <https://www.lexico.com/en/definition/policing>
5. Community Policing defined. US Department of Justice. Community oriented policing service. 2014 // www.cops.usdoj.gov
6. Kelling, George L. 1999. Broken Windows and Police Discretion. Research Report. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice
7. Greene, Jack R. 2000. Community Policing in America: Changing the Nature, Structure, and Function of the Police. Volume 3: Policies, Processes, and Decisions of the Criminal Justice System: NCJ.
8. Zhao, Jihong Solomon, Ni He, and Nicholas P. Lovrich. 2003. «Community Policing: Did It Change the Basic Functions of Policing in the 1990s? A National Follow-Up Study». Justice Quarterly. 20(4): 697–724.
9. Yermekova Z.D., Salkibayev T.S. Deyatel'nost' politsii vo vzaimodeistvii s obchestvom // Gylym-Nauka. - 2019.- №4. - P. 80-85.
10. William M. Roje. Community oriented policing. What it is – what it works – how to get started. Center for Urban and regional studies. The University of North Carolina at Chapel Hill. 1998.
11. Кабжанов А. Т., Дулатбеков Н. О. Сервисная модель полиции в Казахстане // Актуальные проблемы борьбы с преступлениями и иными правонарушениями. – 2019. – №. 19-2. – С. 135-138.
12. Токсанова М. Б. Переход на сервисную модель в системе органов внутренних дел Республики Казахстан // Актуальные проблемы полицейского права. – 2021. – С. 239-244.
13. Джиембаев Р. К., Салкебаев Т. С. К вопросу о профессиональном правосознании, правовой и коммуникативной культуре сотрудников полиции в свете перехода оvd на сервисную модель работы с населением // ISSN 2306-451X N1 (72) 2022 ж., наурыз. – С. 78.
14. Анисимков В.М., Буничев Ю.А. Полиция XXI века: концепции и механизм реализации (по материалам 1-го полицейского Конгресса). М., 1998 г.

15. Сейсембекова Р. Б. Некоторые вопросы совершенствования работы органов внутренних дел республики казахстан в обеспечении прав и свобод человека и гражданина //қазақстан республикасы білім және ғылым министрлігінің а. Байтұрсынов атындағы қостанай өңірлік университеті п. Чужинов атындағы экономика. – С. 319.
16. Янбухтин Р.М. Полиция как социальный институт (теоретико-методологические и практические аспекты)» // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2014. № 12. Ч. 1.С. 205-210.
17. Исаева С.Н. Государственное управление в сфере обеспечения безопасности дорожного движения за рубежом // 20 лет независимости Республики Казахстан: достижения и перспективы развития. Т.1 Караганды, КА МВД РК им. Б. Бейсенова, – Караганда, 2011. – 276 с.
18. Тузельбаев Е.О. правовые основы обеспечения общественной безопасности в Республике Казахстан. //Монография. Алматы, 2004. – С.28.
19. Биекенов Н. А. Сервисная функция полиции: некоторые аспекты зарубежного опыта //Наука. – 2020. – №. 1. – С. 3-8.
20. Жалбуров Е.Т. Административные правоотношения в деятельности органов полиции Республики Казахстан: проблемы теории и практики. /Монография. Костанай 2010. – 66 с.
21. Мисюк А. Полицейские системы в мире. Накопленный опыт // Переводы материалов о практике деятельности правоохранительных органов зарубежных стран. ГИЦ МВД России. – 1998. – № 3. – С. 30-43.
22. Казанцев А. К вопросу о транспортной политике стран СНГ // Вестник Евроазиатского транспортного союза. – 2003. – Вып. №3 (10). – С. 44-48.
23. Сайтбеков А. М., Адалиев Н. К. Переход к сервисной модели полиции в Казахстане //Наука. – 2020. – №. 3. – С. 87-93.
24. Абишев Э. Х. Организационно-правовые основы деятельности полиции (милиции) Республики Казахстан (1991-2021 гг.) //Труды Академии управления МВД России. – 2021. – №. 4 (60). – С. 154-163.
25. Абишев Э. Х. Местная полицейская служба //Закон и право. – 2020. – №. 11. – С. 54-59.
26. Биекенов,Н. Сервисная функция полиции: некоторые аспекты зарубежного опыта //Н.А.Биекенов// журнал Ғылым – Наука, 2020, №1, стр.3-8.
27. Сайтбеков,А., Адалиев,Н. «Переход на «сервисную» модель полиции в Казахстане» //А. Сатбеков// журнал Ғылым – Наука, 2020, №3 (66), стр. 87-92.
28. Chris R. Braidon, Enriching Traditional Roles: Police Management, Issues and Perspectives (Washington D.C.; Police Executive Research Forum.1992), p.106-108.

29. Kelling, George L., and Mark H. Moore (1988) «The Evolving Strategy of Policing», Perspectives on Policing 4. Washington D.C.: National Institute of Justice and Harvard University p.4-5.
30. Bertaccini, Davide. Politica di policia. Bologna. Bologna Universita Press. 2009 p.37.
31. Kelling, G.L., Pate, T., Dieckman, D., & Brown, C.E. (1974). The Kansas City preventive patrol experiment: A Technical Report. Washington, DC: Police Foundation: pp.iii, p.11.
32. Чан Ким, В., Моборн, Рене. Управление в переломный момент. Серия – «Harvard business review: 10 лучших статей», 2016, стр. 98-100.
33. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына "ЖАҢА ЖАҒДАЙДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН: ІС-ҚИМЫЛ КЕЗЕҢІ" Жолдауы. 2020 жылғы 1 қыркүйек.
34. https://kaz.inform.kz/news/kyzylordada-kauipsizdikti-kamtamasyz-etudegi-servistik-tasil-zhobasy-zhuzege-asyryluda_a3892293/ Жүгінген күні 10.2023ж.
35. Бася С. Британские мусульманские общины и политика в области криминальной юстиции // Журнал исследований социальной политики. – 2003. – Т. 1. – №. 2. – С. 231-244.
36. "В Карагандинской области запущен пилотный проект сервисной полиции", ЕКАРАГАНДА.КЗ, 2019. Электрондық ресурс: https://ekaraganda.kz/?mod=news_read&id=90904. Жүгінген күні: 09.2023ж.
37. Губанов А.В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности. М., 1999.
38. История органов внутренних дел: учебник / под ред. Р.С. Мулукаева. М.: Академия управления МВД России, 2004.
39. Закон Республики Казахстан "Об органах внутренних дел Республики Казахстан" от 23 апреля 2014 года № 199-V ЗРК.
40. A handbook to support learning in area of equal opportunities in Metropolitan Police probationer training. Hendon: Metropolitan Police Training School, 1992. P. 31-35.
41. Bayley D.H. Forcers of Order. Police Behavior in Japan & the United States. Berkeley e.a., Univ. Of California press, 1976.
42. Hicks R.D., Dolphin G. Avoiding Family Violence – the Non-Verbal Behavior of Police Intervention in Family Fights. The Police Chief. 1979. № 4 (3). P. 50-55.
43. Shafer K.H. High-Performance Policing for the 21st Century // The Police Chief. 1997. Nov. P. 23-25.
44. Cumming E. Police as a philosopher, guide and friend // Sociological Problems. 1965. № 12. P. 276- 286.
45. Сайтбеков А. М., Адалиев Н. К. Переход к сервисной модели полиции в Казахстане // Наука. – 2020. – №. 3. – С. 87-93.

46. Davis, Robert C., Selected International Best Practices in Police Performance Measurement, RAND Corporation, TR-1153-MOI, 2012. As of November 26, 2023: https://www.rand.org/pubs/technical_reports/TR1153.html
47. <https://www.undp.org/kazakhstan/stories/pilot-community-policing-model-soldiers-fighting-crime-friends-community>
48. Общественники высказали свою позицию о реформе МВД, депутаты озвучили ответное мнение. URL: <https://www.kazpravda.kz/news>.
49. Кабжанов А.Т., Рысмагамбетова Г.М., Турлаев А.В. Экологические аспекты ментальности казахов // Экология южной Сибири и сопредельных территории. Абакан, 2016. Вып. 20. Т. 2. С. 166.
50. Bayley D.H. Forcers of Order. Police Behavior in Japan & the United States. Berkeley e.a., Univ. Of California press, 1976; Hicks R.D., Dolphin G. Avoiding Family Violence — the Non-Verbal Behavior of Police Intervention in Family Fights. The Police Chief. — 1979. — N 4 (3). — P. 50-55;
51. Биекенов Н. А. Сервисная функция полиции: некоторые аспекты зарубежного опыта // Наука. — 2020. — №. 1. — С. 3-8.